

KARLOFÇA ANTLAŞMASI'NDAN SONRA İSTANBUL'A GELEN YABANCI ELÇİLERİN AĞIRLANMASI VE YAPILAN HARCAMALAR*

THE HOSTING FOR THE FOREIGN AMBASSADORS IN
ISTANBUL BY THE OTTAMANS AFTER THE TREATY OF
CARLOWITZ AND EXPENSES MADE

Uğur KURTARAN**

Makale Bilgisi

Başvuru: 27 Temmuz 2017
Kabul: 2 Şubat 2018

Article Info

Received: July 27, 2017
Accepted: February 2, 2018

Özet

Bu çalışmada Karlofça Antlaşması'ndan sonra İstanbul'a gelen Avusturya, Venedik, Lehistan ve Rus elçilerinin ağırlandımları ve bunlar ile ilgili yapılan harcamalar üzerinde durulmuştur. Bu çerçevede antlaşmadan sonra Avusturya, Rusya tarafından iki ve Venedik ile Lehistan tarafından bir elçilik heyetinin İstanbul'a geldiği tespit edilmiştir. Araştırmada bu elçilerin isimleri, hangi amaçlar ile İstanbul'a geldikleri ve payitahta girdikten sonra kendileri için yapılan uygulamalar ile bu süreçte harcanan meblağların tespit edilmesi amaçlanmaktadır. Bu sayede Babıâli'nin genel elçi kabulleri çerçevesinde aynı antlaşma sonrası ve hemen hemen benzer amaçlar dâhilinde gelen farklı ülke temsilcilerine olan yaklaşımlarının nasıl olduğu ortaya çıkartılacaktır. Bu noktada mukayese yönteminin kullanılacağı çalışmada gelen yabancı elçilere uygulanan davranışlar ve yapılan harcamalar arasındaki benzerlik ve farklılıklar tespit edilerek, bunların dönemin Osmanlı diplomasi anlayışı ile olan ilişkileri yansıtılacaktır. Nitekim araştırma sonucunda elde edilen bulgularda elçiler için yapılan harcamaların miktarlarındaki farklılıkların birçok nedenden kaynaklandığı tespit edilmiştir. Çalışmada belirtilen amaçları gerçekleştirmek üzere döneme ait arşiv belgeleri ile kronikler ve diğer araştırma eserlerinden istifade edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Karlofça, Elçi, Harcama, Diplomasi.

* Bu çalışma "II. International Symposium on Multidisciplinary Studies 18-21 May 2017, Roma/İtalya" sunulan tebliğin genişletilmiş halidir. Çalışmayı okuyarak katkılarını esirgemeyen değerli hocam Prof. Dr. Mehmet Alaaddin Yalçınkaya'ya teşekkürü borç bilirim.

** Yrd. Doç. Dr., Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, ugurkurtaran@gmail.com.

Abstract

This study focuses on the hosting for the Austrian, Venetian, Polish and Russian ambassadors coming to Istanbul after the Carlowitz Treaty for various reasons and the expenditures related to the same. After this agreement, two diplomatic missions were held by Austria and Russia, one by Venetian and Poland. The purpose of the survey is to identify the names of these ambassadors, the purposes for coming to Istanbul and the applications made for them after they entered the capital and the amounts spent during the same. In this regard, it will be revealed how the Sublime Porte approached to the representatives of the different countries after the same treaty and within almost the same objectives within the frame of the general ambassador assumptions. At this point, the similarities and differences between the behaviours applied to the foreign embassies that are used in the study and the expenditures made will be determined, and their relationship with Ottoman diplomatic understanding will be reflected. As a matter of fact, it has been found out that there are many reasons for differences in the amount of expenditures made for the ambassadors in the findings obtained in the research result. In order to realize the objectives stated in the study, the archive documents of the turnout and chronicles and other research works were utilized.

Key words: *The Ottoman, Carlowitz, Ambassador, Expenditure, Diplomacy.*

Giriş

Elçi, bir devleti başka bir devlet nezdinde diplomatik teamüller ve belirli kurallar dâhilinde devamlı veya geçici bir surette temsil eden devlet görevlilerine (diplomat) verilen isimdir¹. Devletlerarası diplomatik ilişkilerin kurulması ve yürütülmesinde oldukça önemli olan elçiler, uluslararası ayrıcalıklara ve dokunulmazlığa sahip olan kimselerdir². Tarih boyunca devletlerarası ilişkilerin yürütülmesindeki en önemli hususlardan birisi olan elçiler günümüze göre ulaşım ve haberleşme araçlarının yetersiz olduğu eski dönemlerde devletlerin birbirileriyle iletişime geçmelerinin önemli yollarından biri olmuşlardır. Osmanlı Devleti de kuruluşundan itibaren birçok devlet ile münasebette bulunmuş olup bu devletler Osmanlı payitahtına geçici ve daimî surette elçiler göndermişlerdir.

Avrupalı devletlerin Osmanlı başkentine daîmi surette elçiler göndermesinin temel sebebi; Avrupa'da XVI. yüzyıldan itibaren geçerli olan

¹ İbrahim Yıldırım, *Osmanlı Devleti'nde Elçi Kabulleri*, (İstanbul: Kitap Yayınları, 2014), s. 27.

² Osmanlı Devleti'nde İslâm hukuku çerçevesinde elçilere tanınan başlıca dokunulmazlıklar; can, mal ve namus güvenliği gibi konulardır. Bu çerçevede elçilere işkence yapılamaz ve hatta rahatsız edilemezlerdir, Halil Cin-Ahmet Akgündüz, *Türk Hukuk Tarihi*, (Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları No. 58, 1989), s. 385.

“Rönesans diplomasisi” ile ilgilidir³. İstanbul’da ilk dâimî elçilik veya ikâmet elçiliği fethitten hemen sonra 1454 yılında Venedik Cumhuriyeti tarafından kuruldu⁴. Ardından Rusya, Avusturya, Fransa, İngiltere ve Hollanda tarafından İstanbul’da dâimî elçilikler açıldı⁵. Osmanlı Devleti ise XVIII. yüzyıla kadar belirli amaçlar⁶ dışında elçi göndermezken⁷, bu durum devletin belirlediği diplomatik bir kaidenin gereğidir⁸. Bu noktada Osmanlı

³ Hacer Topaktaş, “Osmanlı Diplomasisinde “Tayinat Sisteminin Uygulanışı ve Kaldırılışı (1794) Üzerine Bazı Tespitler”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, C. 10 Sayı: 1, Yıl: (2015), s. 33.

⁴ Halil İnalçık, *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I*, (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009), s.11; Venediklilerin Osmanlı nezdindeki ilk dâimî temsilcilerine “Balyos” adı verilmektedir, Mahmut Şakiroğlu, “Balyos”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul 1992, s. 43; Venediklilerin İstanbul’a gönderdiği ilk dâimî elçisi fethin hemen ardından gelen Bartolemi Marsello’dur, İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti’nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, (Ankara: TTK. Yayınları, 1988), s.269; Yusuf Halaçoğlu, *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, (Ankara: TTK. Yayınları, 1998), s. 40.

⁵ Mehmet İpşirli, “Elçi”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 11, İstanbul 1995, s. 8.

⁶ Osmanlı Devleti XVIII. yüzyıla kadar padişahların tahta çıkışlarını bildirmek, kazandıkları zaferleri duyurmak, Avrupa kral ve imparatorluklarının taç giymelerini kutlamak, barış şartlarını görüşmek, akdedilen muahedenin tasdikli metnini göndermek, muahedenen sonra dostluğu teyit etmek, arada bir ortaya çıkan sınır problemlerini çözmek ve her türlü cevabî mektubu yollamak gibi nedenlerle ve yeni gelen bir elçiye karşılık olarak ya da yabancı bir devletin talebi karşısında fevkalâde elçiler göndermiştir, Ali Seydi Bey, *Teşrifât ve Teşkilâtımız*, (Haz: Niyazi Ahmet Banoğlu), (İstanbul: Tercüman Yayınları, 1973), s.139; Uzunçarşılı, s. 274; İpşirli, “Elçi”, s. 9; XVII. yüzyıl öncesinde Çavuş diye isimlendirilen bu elçiler acil siyasi çözümler için genelde fevkalâde olarak, küçük bir maiyetle ve hediye götürmek suretiyle gönderilmişlerdir, Faik Reşit Unat, *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri* (Yay: Haz: Bekir Sıtkı Baykal), (Ankara: TTK, Yayınları, 1987), s. 19; Kemal Beydilli, “Sefaret ve Sefaretnâme Hakkında Yeni Bir Değerlendirme”, *Osmanlı Araştırmaları*, XXX (Ed: Halil İnalçık vd.) İstanbul 2007, s. 11.

⁷ Osmanlı Devleti ilk kez Avrupa’daki gelişmelerden haberdar olmak amacıyla 1720 yılında Paris’e elçi olarak Yirmisekiz Çelebi Mehmed Efendi’yi gönderirken, ilk ikâmet elçiliği ise 1793 yılında III. Selim döneminde açıldı. Bu çerçevede Londra’ya gönderilen Yusuf Ağâh Efendi Babıâli’nin ilk daimî elçisi olarak kabul edilmektedir, Ercüment Kuran, *Avrupa’da Osmanlı İkâmet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasî Faaliyetleri*, (Ankara: TTK. Yayınları, 1988), s. 51; Aynı Müellif, “1793-1811 Döneminde İlk Osmanlı Mukim Elçilerinin Diplomatik Faaliyetleri”, *Çağdaş Türk Diplomasisinde 200 Yıllık Süreç, Ankara 15-17 Ekim 1997*, (Ankara: TTK. Yayınları, 1997), s. 55; Ömer Düzbakar, “XV-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti’nde Elçilik Geleneği ve Elçi İşlerinin Karşılanmasında Bursa’nın Yeri”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Volume 2/6, Winter 2009, s. 183; Ayrıca bkz: M. Alaaddin Yalçınkaya, *The First Permanent Ottoman Embassy Europe: The Embassy of Yusuf Ağâh Efendi to London (1793-1797)*, İstanbul 2010.

⁸ Bu durumu daha önceki İslâm ve Türk devletlerinde de dâimî elçiliğin olmaması sebebiyle geleneklerle açıklanabileceğini belirten İpşirli, konuyu Avrupa’nın darü’l-harp olması ve bir Müslümanın burada uzun süre kalmasının caiz olmaması sebebine bağlamının İslâm hukukuna uymadığını belirtmektedir. Nitekim Osmanlı Devleti’nin Müslüman devletlere de

Devleti'nin diğer devletlerle olan diplomatik ilişkileri ve dış politikası ile ilgili konuların anlaşılmasında Osmanlı payitahtına gelen yabancı elçiler ile ilgili uygulamaların bilinmesi gerekmektedir. Nitekim elçi kabulü, elçilerin ağırlanması ve gerekli ihtiyaçlarının karşılanması Osmanlı diplomasisinin önemli uygulamalarından birisidir. Mevcut literatürde Osmanlı Devleti'ndeki elçi faaliyetleri ve elçi kabulleri ile ilgili önemli çalışmalar bulunmaktadır⁹.

dâimî elçilik tesis etmemesi Babiâli'nin güçlü olduğu dönemlerde kendi çıkarları için uyguladığı bir politika olduğunu göstermektedir. Bu şekilde devlet Avrupa'nın politik ve diplomatik oyunlarının içine düşmezken, serbest hareket imkânı elde edebilmiştir. İpşirli, "Elçi", s. 8-9; Ali İbrahim Savaş ise Osmanlı Devleti'nin yabancı devletlere elçi göndermemesini devletin XV. yüzyıldan sonra benimsediği "hiçbir devleti kendi ile eşit hakları haiz muhatap kabul etmeme" anlayışına bağlamaktadır, Ali İbrahim Savaş, *Osmanlı Diplomasisi*, 3 F. Yayınları, İstanbul 2007, s. 13; Osmanlı Devleti literatüründe yabancı bir devlete elçi göndermek o ülkenin meşruiyetini kabul etmek olarak algılanmıştır, Uğur Kurtaran, "Sultan I. Mahmud'un Rusya'ya Verdiği 1739 Tarihli Ahidnamenin Diplomatik Açından Tahlili", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXIX/1, 2014, s. 215; Ayrıca Osmanlı Devleti'nin diğer devletleri kendi ile eşit şartlarda görmeme anlayışının yabancı devletler nezdinde yapılan resm-i kabul merasimlerinde de kendini gösterdiği görülmektedir, bkz: Ali İbrahim Savaş, "Osmanlı Elçilerinin Resm-i Kabul Protokolleri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XI, İzmir 1996, s. 111-124.

⁹ Osmanlı Devleti'nde elçilik faaliyetleri ve elçi kabulleri ile ilgili başlıca çalışmalar için bkz: Zarfı Ongun, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Nâme ve Hediye Getiren Elçilere Yapılan Merasim", *Tarih Vesikaları Dergisi*, C. I, Sayı: I, (Haziran 1941), s. 407-413; Şerafettin Turan, "1560 Tarihinde Anadolu'da Yiyecek Maddeleri Fiyatlarını Gösteren İran Elçilik Hey'eti Masraf Defteri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.XXII, S.1-2, (Ankara 1964), s.273-294; O. Ziroviç, "Yabancı Elçilerin Osmanlı Memleketlerinde Seyahatleri ve Huzura Kabulleri", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı: IV, (Ocak 1968), s. 45-53; Karl Tebly, "Nemçe İmparatorlarının İstanbul'a Yolladığı Elçi Heyetleri Ve Bunların Kültür Tarihi Bakımından Önemli Tarafları", (Çev: Bekir Sıtkı Baykal), *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, VII/12-13 (1969), s. 247-263; Ali Seydi Bey, *Teşrifât ve Teşkilâtımız*, (Haz: Niyazi Ahmet Banoğlu), (İstanbul: Tercüman Yayınları, 1973); İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, (Ankara: TTK. Yayınları, 1988); M. S. Kütükoğlu, "XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Elçilerin Ağırlanması", *Türk Kültürünü Araştırmaları Dergisi*, Prof. Dr. Ercüment Kuran'a Armağan, Yıl: XXVII/1-2, Ankara (1989), s. 199-231; Mehmet İpşirli, "Elçi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 11, İstanbul 1995, s. 3-15; Banu Mahir, "Türk Minyatürlerinde Hil'at Merasimleri", *Belleten*, C. LXIII, Sayı: 238, (Aralık 1999), s. 7475-754; M. Akif Erdoğan, "Kalmuk Elçileri Üzerine Osmanlı Arşiv Belgeleri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt: XVIII, Sayı: 1, (Temmuz 2003), s. 111-118; Ömer Düzbakar, "XV-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Elçilik Geleneği ve Elçi İşlerinin Karşılmasında Bursa'nın Yeri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Volume 2/6, (Winter 2009), s.182-194; İzzet Sak, "1736-1741 Yılları Arasında İstanbul'a Gelen İran Elçilerinin Bazı Masrafları", *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, (Yıl: 2006), Sayı: 16, s. 117-161; İbrahim Yıldırım, "Edirne Sarayı'nda ve Topkapı Sarayı'nda Minyatürlere Yansıyan Elçi Kabul Sahnelerindeki Osmanlı Devleti'nin Diplomatik Gücü", *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 1, Sayı: 1, (2012), s. 76-87; Nurten Sevinç, "Osmanlı Devletindeki İran Elçilerinin Gelir-Giderleri (1696-1741)", *Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları*

Osmanlı Devleti'nde elçilerin kabul edilmesini de içine alan ve tüm protokol işleriyle uğraşan bir teşrifat dairesinin bulunması devletin bu konuya verdiği önemi göstermektedir¹⁰. Osmanlı tarihinde ilk kez II. Murad döneminde Edirne Sarayı'nda gerçekleştirilen elçi kabulünden itibaren yapılan tüm elçi kabullerinde devletin büyüklüğünü göstermek amaçlanmıştır¹¹. Bu doğrultuda yabancı bir ülkeden gelecek elçilik heyetinin Osmanlı Devleti'ni ziyaret etmesi, bizzat padişahın iradesi ile gerçekleşirdi. Buna göre yabancı devlet hükümdarına verilen fermanla elçilik heyetindekilerin tam sayısı, Osmanlı topraklarına girdikten sonraki tüm hakları ayrıntılı bir şekilde belirtilirdi¹². Ancak Osmanlı Devleti'nin esnek ve pragmatik devlet anlayışı dahilinde zaman içerisinde değişen yapısına bağlı olarak¹³ elçi kabullerinin de statik olmadığı görülmektedir. Temelde Osmanlı diplomasi anlayışının çerçevesinde şekillenen elçi kabulleri ve bu kabuller sırasındaki uygulamalarda belli kurallara bağlı kalınmakla birlikte önemli değişiklikler görülebilmektedir. Bu değişimler zamana ve muhataba göre olmakla birlikte, daha ziyade devletin siyasî ve askerî durumuna göre şekillenmektedir. Bu noktada çalışmada Osmanlı tarihinin en önemli antlaşmalarından birisi olarak kabul edilen Karlofça Antlaşması sonrasında İstanbul'a gelen yabancı elçiler ile ilgili uygulamalar ve yapılan harcamalar üzerinde durulmuştur. Karlofça Antlaşması'nda ilk kez uluslararası bir ittifak ile antlaşma imzalayan Osmanlı Devleti'nin çok önemli kayıpları vardır. Devletin yaşadığı bu kayıplar maddi kayıpların yanı sıra, manevi ve prestij kayıpları şeklinde olup tüm bu yönleriyle Karlofça Antlaşması Osmanlı tarihinde önemli bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir. Buna göre Karlofça Antlaşması ile tarihinde ilk kez büyük çaplı toprak kaybeden Osmanlı Devleti, Zitvatorok'ta olduğu gibi tarafsız bir bölgede (Sırbistan/Karloviç Kasabası) antlaşma imzalarken, ilk kez yabancı bir devletin tavassutunu (arabuluculuk) kabul etmek zorunda kaldı. Tüm bu sonuçlar Karlofça'dan sonra Osmanlı dış politikası ve diplomasisinde önemli değişimlerin yaşanmasına neden oldu. Nitekim antlaşmayla birlikte Osmanlı Devleti'nde saldırgan savaş politikaları yerini

Enstitüsü, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul 2012; İbrahim Yıldırım, *Osmanlı Devleti'nde Elçi Kabulleri*, (İstanbul: Kitap Yayınları, 2014); Hacer Topaktaş, "Osmanlı Diplomasisinde "Tayinat Sisteminin Uygulanışı ve Kaldırılışı (1794) Üzerine Bazı Tespitler", *Akademik İncelemeler Dergisi*, C. 10 Sayı: 1, (Yıl: 2015), s. 31-49.

¹⁰ Düzbakar, s. 183.

¹¹ Yıldırım, "Edirne Sarayı'nda", 76.

¹² O. Ziroviç, "Yabancı Elçilerin Osmanlı Memleketlerinde Seyahatleri ve Huzura Kabulleri", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı: IV, (Ocak 1968), s. 45; Dündar Alıkalıç, *Osmanlı'da Devlet Protokolü ve Törenler İmparatorluk Seremonisi*, (İstanbul: Tarih Düşünce Kitapları, 2004), s. 73.

¹³ Şevket Pamuk, *Osmanlı-Türkiye İktisadi Tarihi 1500-1914*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 2014), s. 24.

savunma ağırlıklı bir dış politika ve diplomasi anlayışına bıraktı¹⁴. Bu doğrultuda araştırmada antlaşma sonrasında gelen yabancı devlet elçilerine yapılan uygulamalar ve bu çerçevedeki harcamaların nitelik ve miktarlarının tespiti yapılmıştır. Buradan hareketle çalışmada Karlofça Antlaşması ile girilen yeni yüzyılda Osmanlı diplomasisinde yaşanan değişimlerin elçi kabulleri ve ağırlamaları üzerindeki etkilerinin tespiti amaçlanmaktadır. Nitekim aynı antlaşma sürecin muhataplarından Avusturya, Venedik, Lehistan ve Rusya için de bir dönüm noktası olarak kabul edilebilir. Ancak 1683-1699 savaşlarında birlikte hareket eden bu devletlerin savaş sonrasında elde edilen kazançlardan eşit şekilde istifade edemedikleri bilinmektedir. Bu durumun temel nedenlerinden birisi Osmanlı diplomatlarının Karlofça sürecindeki başarılı temsil kabiliyetidir. Buna göre antlaşma sürecinde Osmanlı Devleti “Kutsal İttifak”ı bölme stratejisi uygulayarak bu devletlerin siyasi ve askeri gücüne göre diplomatik tavırlar takındı. Bu çerçevede Karlofça’da Avusturya’nın üstünlük/eşitliğinin yanı sıra, Rusya ve Lehistan ile eşit bir görünüm sergileyen Osmanlı diplomatları, en zayıf halka olarak gördükleri Venedik diplomatlarına daha ziyade kendi şartlarını dikte ettirdi. Bu durumu antlaşma metinlerinde görmek mümkündür. Bu noktada araştırmanın temel tezi, Osmanlı Devleti’nin siyasi ve askeri gücü nispetinde muhatap aldığı bu dört devletin antlaşma sonrasında İstanbul’a gelen temsilcilerine de aynı muamelenin yapılmadığı yönündedir. Araştırmada öne sürülen bu tezi doğrulamak/çürütmek amacıyla Avusturya, Venedik, Lehistan ve Rusya tarafından Babıâli’ye gelen fevkalâde elçilere Osmanlı sınırları içerisinde yapılan harcamalar ele alındı. Böylece İstanbul’a gelen bu elçilik heyetlerinin ağırlanmaları için yapılan harcamaların içeriği ile bu giderlerin hangi gelir kaynaklarından karşılandığı ortaya çıkartıldı. Bu şekilde aynı antlaşma sonrasında benzer sebeplerle gelen dört farklı devletin elçisine karşı Babıâli’de uygulanan kaidelerin nasıl olduğu soruları cevaplandı. Yine çalışmada elde edilen bu tespitlerin dönemin Osmanlı diplomasi anlayışı içerisindeki anlamı ve önemini ortaya çıkarmak amaçlanmaktadır.

1. Osmanlı Devleti’ne Gelen Yabancı Elçilerin Kabulü ile İlgili Uygulamalar

Devletlerarası diplomatik ilişkilerde gelen elçilerin ülke sınırlarına girişinden itibaren bir takım kaideler mevcut olup, devletten devlete değişen bu uygulamalara elçi kabulleri adı verilmektedir. Osmanlı Devleti de yabancı

¹⁴ Uğur Kurtaran, “Karlofça Antlaşması’nda Venedik, Lehistan Ve Rusya’ya Verilen Ahitnamelerin Genel Özellikleri ve Diplomatik Açından Değerlendirilmesi”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, 35 (60),2016, s. 99, 103.

devletlerden gelen elçilik heyetlerini kabul ederken belirli diplomatik kaideler uygulamıştır. Bu uygulamaların temelde benzer özellikler taşımasına rağmen birtakım değişiklikler taşıdığı bilinmektedir. Elçi kabullerinde yapılan uygulamalardaki farklılıkların başlıca nedenleri muhatap devletler ile dost veya düşman olma, karşı tarafın Müslüman ya da gayr-i müslim oluşu ile mezhep durumları (sünni-şii/protestan-katolik) gibi hukukî, dinî ve siyasî etkenler oluşturmaktadır. Bu çerçevede Osmanlı Devleti'nde gelen yabancı devlet elçileri İslâmî eman¹⁵ anlayışına göre misafir olarak kabul edilerek yol güvenlikleri sağlanmış ve her türlü iâşe ve ibâtelere devlet tarafından karşılanmıştır¹⁶. Elçilerin masraflarının bir kısmı mirî hazineden bir kısmı da vergilerine karşılık olarak halktan alınırdı¹⁷. Burada elçilerin masraflarının karşılanmasındaki en önemli ayrıntı gelen elçilerinin statüleri ile ilgilidir. Nitekim Osmanlı Devleti'ne gelen yabancı elçiler eğer dâimî surette görevlendirilmiş iseler sadece Osmanlı sınırlarına girişlerinden itibaren İstanbul'a gelinceye kadarki yol masrafları devlet tarafından karşılanırdı. Ancak fevkalâde elçi olarak cülus tebriki, nâme tevdiî ve barış ya da ticaret müzakereleri gibi geçici bir vazife ile gelen elçilerin sınırlardan girişinden itibaren devlet onları misafir kabul ederek sadece yol masrafları değil, gerekli tüm harcamalarını karşılardı¹⁸. Gelen elçiler ise yol boyunca geçtikleri yerlerin idarecileri tarafından karşılanarak, kendilerine ikramlarda bulunulur ve konaklama yerleri hazırlanırdı¹⁹. Osmanlı Devleti tarafından uygulanan ve dönemin Avrupa devletlerinde görülmeyen bu uygulamaya tayinat²⁰ adı

¹⁵ “Emin olmak, güvenmek” anlamındaki Arapça “emn” kökünden türetilen eman “güven, güvence, güvenlik” anlamına gelmektedir. Hukukî terim olarak ise eman, İslâm ülkesine (darü'l-islâm) girmek veya İslâm ordusuna teslim olmak isteyen bir yabancı gayr-i müslime (harbî) verilen can ve mal güvencesidir, Nebi Bozkurt, “Eman”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 11, İstanbul 1995, s. 75; Eman sistemi Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan XVIII. yüzyıl sonlarında müttekabiliyete dayalı diplomasi anlayışına geçinceye kadar devletlerarası ilişkilerde uyguladığı temel prensiplerden birisidir, Mehmet İpşirli, “Osmanlı Devleti'nde ‘Eman Sistemi’”, *Çağdaş Türk Diplomasisinde 200 Yıllık Süreç, Ankara 15-17 Ekim 1997*, (Ankara: TTK. Yayınları, 1997), s. 3.

¹⁶ M. S. Kütükoğlu, “XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Elçilerin Ağırlanması”, *Türk Kültürünü Araştırmaları Dergisi, Prof. Dr. Ercüment Kuran'a Armağan*, Yıl: XXVII/1-2, Ankara (1989), s. 200.

¹⁷ Alıkcı, s. 74; İzzet Sak, “1736-1741 Yılları Arasında İstanbul'a Gelen İnan Elçilerinin Bazı Masrafları”, *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, Yıl: (2006), Sayı: 16, s. 11.

¹⁸ Şerafettin Turan, “1560 Tarihinde Anadolu'da Yiyecek Maddeleri Fiyatlarını Gösteren İnan Elçilik Hey'eti Masraf Defteri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.XXII, S.1-2, Ankara (1964), s.119.

¹⁹ İpşirli, “Elçi”, 8-9.

²⁰ Avrupa ülkelerinin diplomatik yapısı içerisinde olmayan tayinat sistemi, Osmanlı payitahtına gelen yabancı elçilerin günlük masraflarının belirli bir süre için ve belirli kaideler çerçevesinde Osmanlı Devleti tarafından karşılanmasıdır, Topaktaş, “Osmanlı Diplomasisinde ‘Tayinat Sisteminin Uygulanışı ve Kaldırılışı’”, s. 31; Tayinat sistemi III. Selim döneminde diplomaside daimî elçiliklerin açılması, müttekabiliyet usulüne geçilmesi

verilmektedir. Elçilere yapılan bu ödemeler tayinat, nafaka veya nan-baha olarak adlandırılırken, ödemelerin miktarları elçinin hangi devletten geldiğine, küçük, orta veya büyükelçi oluşuna göre değişebilmektedir²¹. Ayrıca Osmanlı diplomasisinde fevkalâde ve mukim (daîmi) elçilere verilen tayinatlarda değişmektedir. Daîmi elçilere verilen tayinatlara “nafaka baha” denilirken, bunların miktarı daha azdır²². Elçilere verilen “tayinat baha” adı altındaki ödemeler ile ilgili en önemli ayrıntılardan biri de ilgili ödemelerin elçilik görevlerinin ilk altı ayında yapılmasıdır. Ancak bunun istisnalarının da yaşandığı pek çok örnek vardır²³. Osmanlı Devleti’ndeki tayinat uygulamasının temel nedeni elçileri misafir statüsünde tutarak bütün masraflarını karşılamak yoluyla onlar üzerinde kesin bir şekilde söz sahibi olmaktır²⁴. Tayinat sistemi günümüz bankacılık sistemi gibi modern yöntemlerin olmadığı eski dönemlerde elçilerin masraflarının karşılanması için uygun bir yöntem olarak karşımıza çıkmaktadır. Yine bu uygulama uzun ve tehlikeli yolculuklarda elçilerin yanlarında yüksek meblağlarda para taşıma riskinden kurtarmaktadır²⁵. Ayrıca belgeler üzerinde sıkça rastlanan bir diğer harcama kalemi de yol harçlığı olup bunlar devlet görevlilerinin çeşitli yerlere görevlendirildiklerinde ya da dışardan gelen elçilere yol masraflarını karşılamak üzere verilen miktarlar için kullanılmaktadır. Bu paralar daha ziyade araba veya bargir kirası, kayık ücreti, navlun-ı sefine gibi değişik adlar dâhilinde verilir²⁶. Bu şekilde payitahta giren elçilerin Divan-ı Hümâyûn’da kabulü, padişah, sadrazam ve diğer devlet erkânı tarafından kabulleri ise belirli teşrifat usulleri dâhilinde gerçekleştirilir²⁷. Bu arada gelen elçilik heyetlerinin sayısı değişmekle birlikte, heyetin içerisinde tercümanlar, bir sır kâatibi ve diğer kâatipler, mektupçu, tabip, cerrah, rahip, berber, aşçı ve çeşitli

ve tayinat ödemeleri sebebiyle meydana gelen problemlere son vermek amacıyla 1794 yılında kaldırıldı. Ancak eldeki kayıtlar daha sonraki yıllarda da Doğu devletlerinden gelen elçilere tayinat ödemelerinin yapıldığını göstermektedir. Osmanlı diplomasisinin önemli uygulamalarından birisi olan tayinat sisteminde İstanbul’a gelen daha ziyade fevkalâde yabancı elçilerin günlük masraflarının belirli bir süre dahilinde ve belirli kurallar çerçevesinde ödenmesi usulü benimsenmiştir. Yine sistem karşılıklı olup, yurtdışına giden Osmanlı elçilerinin masrafları da belirli kaideler çerçevesinde ev sahibi devletler tarafından karşılanmıştır, Hacer Topaktaş, “Osmanlı’da Elçileri Ağırlamak: Prusya Elçisi Örneğinde Tayinat Uygulamaları”, *Avrupa Tarihinde Türk Eli Doç. Dr. Gümeç Karamuk Armağanı*, (Ed: Ramazan Acun-Serhat Küçük), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 2017, s. 271.

²¹ Düzbakar, s. 184.

²² Topaktaş, “Osmanlı Diplomasisinde “Tayinat Sisteminin Uygulanışı ve Kaldırılışı”, s. 36.

²³ Topaktaş, “Osmanlı’da Elçileri Ağırlamak”, s. 272-273.

²⁴ Düzbakar, s. 184.

²⁵ Topaktaş, “Osmanlı’da Elçileri Ağırlamak”, s. 272.

²⁶ Düzbakar, s. 188.

²⁷ Yapılan merasimler ve resm-i kabulün icrası için bkz: Uzunçarşılı, s. 288-306; İpşirli, “Elçi”, s. 10-11.

hizmetkârlar yer almaktadır²⁸. Ayrıca Osmanlı yönetimi de elçilik heyetlerinin hizmetine Müslüman tercüman, birkaç yeniçeri ile çavuş ve başka görevliler tahsis ederken, gerekli durumlarda elçilerin devlet nezdindeki işlerini takip etmesi ve haberleşmeyi sağlaması için birer kapı kethüdası görevlendirirdi. Yine elçilik heyetini koruması amacıyla maiyetine “yasakçı” adı verilen bir yeniçeri grubu görevlendirilirken, bunların iâşe ve ücretleri elçi tarafından karşılanırdı²⁹. Osmanlı Devleti çoğu zaman kalabalık bir maiyet ile gelen elçilik heyetlerinin uzun süre kalmalarını istemezdi. Özellikle münasebetlerin daima düşmanca olduğu İran'dan gelen elçilerin kalabalık bir heyet ile gelmesine pek izin verilmezdi³⁰.

Görüldüğü üzere Osmanlı Devleti'nde yabancı elçilerin ağırlanması ve her türlü ihtiyacının karşılanmasına oldukça dikkat edilmiştir. Nitekim bu durum Osmanlı Devleti'nin kendi gücünü göstermesi açısından önemlidir³¹. Osmanlı belgelerinde elçiler için yapılan masraflar ile ilgili olarak genellikle şu konular üzerine bilgiler bulunmaktadır: Elçi ve maiyetinin kaç kişiden oluştuğu, İstanbul ve Edirne'de kaç gün kaldıkları, elçiye kimlerin refakat ettiği, teşrifat kaleminden kendileri için ne kadar masraf ya da harçlık ödendiği, elçilerin ikâmetleri için satın alınan mefruşat malzemeleri ile bunların resmi fiyatları, elçilerin tükettikleri yiyecek ve içeceklerin türleri ile elçilere sunulan hediye ve eşyalar³².

2. Karlofça Antlaşması'ndan Sonra İstanbul'a Gelen Yabancı Elçilerin Ağırlanması ve Yapılan Harcamalar

Osmanlı diplomasisi ve dış politikasında çok önemli bir dönüm noktası oluşturan Karlofça Antlaşması 26 Ocak 1699'da imzalandı³³. 1683 yılında

²⁸ Karl Tebly, “Nemçe İmparatorlarının İstanbul'a Yolladığı Elçi Heyetleri Ve Bunların Kültür Tarihi Bakımından Önemli Tarafları”, (Çev: Bekir Sıtkı Baykal), *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, VII/12-13 (1969), s. 251.

²⁹ Robert Mantran, *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda İstanbul'da Gündelik Hayat*, (Çev: Mehmet Ali Kılıçbay), (İstanbul: Eren Yayınları, 1991), s. 137.

³⁰ İpşirli, “Elçi”, s. 12.

³¹ Osmanlı Devleti devletin güç ve satvetini gelen elçilere göstermek için elçilerin Divan-ı Hümayun'a kabulü ile ilgili merasimi büyük bir özenle gerçekleştirmiştir. Buna göre elçinin saraya gelişi “galebe divanı” denilen kapıkulu ocaklarına maaş verilmesi dolayısıyla yapılan ulufe divanına denk getirilirdi, Zarif Ongun, “Osmanlı İmparatorluğu'nda Nâme ve Hediye Getiren Elçilere Yapılan Merasim”, *Tarih Vesikaları Dergisi*, C. I, Sayı: I, (Haziran 1941), s. 4707; Ayrıca Osmanlı tarihinde elçilerin kabul edildikleri divana “Elçi Divanı”, onların nâme-i hümayûnu teslim aldıkları divana da “Yazı Divanı” ismi verilmektedir, Fikret Sarıcaoğlu, “Divân-ı Hümayûn'un Kronolojik Toplanma ve Merasim Günleri (11153-1210/1740-1795)”, *Osmanlı Araştırmaları*, XXX, (Neşr: Halil İnalcık vd.), İstanbul (2007), s. 91.

³² M. Akif Erdoğan, “Kalmuk Elçileri Üzerine Osmanlı Arşiv Belgeleri”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt: XVIII, Sayı: 1, (Temmuz 2003), s. 112.

³³ Johan Wilhelm Zinkeisen, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. V, (Çev: Nilüfer Epçeli) (Ed: Erhan Afyoncu), (İstanbul: Yeditepe Yayınları, 2011), s. 147.

başlayan II. Viyana Kuşatmasından sonra Batı'da Osmanlı'ya karşı oluşturulan Kutsal İttifak'a karşı 1697 yılında Zenta'da alınan yenilgi antlaşmanın imzalanmasındaki en önemli sebeptir. Osmanlı diplomasisinde pek çok ilkin yaşandığı antlaşmada üç devlet (Avusturya³⁴, Venedik³⁵ ve Lehistan³⁶) ile 25 yıllık bir antlaşma imzalanırken, Rusya ile 2 yıllık bir ateşkes antlaşması imzalandı³⁷. Bu doğrultuda antlaşmanın imzalanmasının ardından ilgili devletler tarafından ilişkilerin yürütülmesi ve antlaşmayla ilgili konuların görüşülmesi amacıyla elçiler gönderildi. Bu çerçevede Avusturya'dan ilk olarak büyükelçi payesi ile Karlofça Antlaşması'nın tasdiki için Gurrok (Azok) Ebutenker gönderildi³⁸. 8 Şubat 1700'de İstanbul'a gelen elçi yaklaşık 9 ay kaldıktan sonra 11 Ekim 1700'de ayrıldı. Elçinin ülkesine dönmemesinin ardından ikinci Avusturya elçisi olarak yine büyükelçi payesi ile antlaşma sonrası belirlenen yeni sınırların tasdiki amacıyla Lafonafos Grof Ayntenkin gönderildi. 25 Eylül 1702 yılında İstanbul'a gelen ve yaklaşık 8 ay kadar kalan elçi 17 Mayıs 1702'de İstanbul'dan ayrıldı. Karlofça Antlaşması'ndan sonra Venedik tarafından da bir elçi gönderilmiş olup bu kişi 27 Haziran 1699'da İstanbul'a gelen Lorenzo Sorenzo'dur³⁹. Büyükelçi payesi ile Karlofça Antlaşması'nın tasdiki ve sınırlarla ilgili konuların halledilmesi için gönderilen Venedik elçisi ülkesine dönmeyerek balyos olarak Galata'da kaldı⁴⁰. Lehistan tarafından ise büyükelçi payesi ile Karlofça Antlaşması sonrası ilişkileri düzenlemek amacıyla Rafaël de Vioniava Leszczyński gönderilmiş olup⁴¹, 13 Ağustos 1699'da gelen elçinin dönüş tarihi tespit edilememiştir. Son olarak Karlofça sonrası Rusya tarafından iki elçilik heyeti gönderilmiş olup bunlardan ilki büyükelçi payesi ile Karlofça sonrası bir barış antlaşması imzalamak amacıyla gönderilen Emalyan

³⁴ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Düvel-i Ecnebiye Defterleri (A. DVNS. DVE. d.), *Nemçeli Ahidnamesi*, nr. 57/1, s. 21-28; Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Kâmil Kepeci Tasnifi (KK. d), nr. 53, s. 2-16; Rıfaat Abou El Haj, Rıfa'at Ali Abou, *The Reisülküttab And Ottoman Diplomacy At Karlowitz*, (Princeton University 1963), s. 71-96.

³⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Düvel-i Ecnebiye Defterleri (A. DVNS. DVE. d), Venedik Ahidname Defteri, nr. 16/4, s. 19-30; Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Yıldız Esas Evrakı (Y. EE), nr. 31/29, s. 1-4; BOA. KK. d. nr. 53, s. 24-30.

³⁶ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Düvel-i Ecnebiye Defterleri (A. DVNS. DVE. d), *Lehistan Ahidname Defteri*, 55/1, s. 22-26; Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Nâme-i Hümayun Defterleri (A. DVNS. NMH. d), nr. 1, s. 2-5; BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 4-6.

³⁷ BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 1, s. 6-9; BOA. KK. d. nr. 53, s. 36-38; BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 6-7.

³⁸ BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 5, s. 481-482 (27 Rebiyülahir 1112/11 Ekim 1700).

³⁹ BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 5, s. 475-476 (28 Zilhicce 1110/27 Haziran 1699).

⁴⁰ Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiât Tahlil ve Metin (1066-1116/1656-1704)*, (Haz: Abdülkadir Özcan), (Ankara: TTK. Yayınları, 1995), s. 682-683.

⁴¹ BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 5, s. 485-486 (16 Safer 1110/13 Ağustos 1699); Hacer Topaktaş, *Osmanlı-Lehistan Diplomatik İlişkileri Franciszek Piotr Potrocki'nin İstanbul Elçiliği (1788-1793)*, (Ankara: TTK. Yayınları, 2014), s. 19; Aynı Müellif, "Karlofça'dan Lozan'a İstanbul'da Leh Diplomatlar 1699-1923", *OTAM*, 37/ (Bahar 2015), s. 307.

İgnateviç Ukraintsev'dir⁴². 24 Ekim 1699'da İstanbul'a gelen ve 5 ay kadar kalan Rus elçisi 20 Mart 1700'de ülkesine döndü. Ukraintsev'in ardından büyükelçi olarak 1701 tarihinde İstanbul'a gelen Mihayloviç Goltsin⁴³ İstanbul Antlaşması'nın tasdikli metnini getirdi. Elçinin İstanbul'da ne kadar süre kaldığı tespit edilememiştir. Çalışmada Karlofça sonrası gelen elçiler için yapılan harcamalar: elçilerin iaşesinin temini, elçilerin yolculuk ve ikâmet giderleri ile elçilerin merasim ve karşılama giderleri adı altında dört başlıkta incelenecektir.

2. 1.Elçilerin İaşesinin Temini İçin Yapılan Harcamalar

Osmanlı Devleti'nde herhangi bir sebeple payitahta gelen yabancı devlet elçileri kendi ülke sınırlarından itibaren bir mihmandar tarafından karşılanırdı. Yabancı devlet elçilerini karşılayanlar genellikle Divan-ı Hümâyûn kapıcıbaşları ya da Divan-ı Hümâyûn çavuşlarından biridir. Bu şekilde teşrifat dâhilinde yapılan karşılamanın ardından elçiler geldikleri ülkeye göre Anadolu ve Rumeli'nin sağ, orta ve sol kollarından birini kullanmak suretiyle İstanbul'a girerlerdi. Bu arada elçilerin yolculukları boyunca ve İstanbul'a geldikten sonraki tüm masrafları önceden tespit edilerek gerekli hazırlıklar yapılırdı. Bunun için elçiler gelmeden önce ihtiyaç duyacakları zahire miktarı Baş Muhasebe Kalemi'nde hesaplanarak oluşturulan defterler elçinin ihtiyaçlarını temin etmekle vazifelendirilen mihmandara verilirdi. Aynı durum elçilerin dönüş güzergâhında da uygulanırdı ve kendi sınırlarına kadar tüm ihtiyaçları Babîâli tarafından karşılanırdı. Elçilerin geçtikleri bölgelerdeki iâşe ve zahire ihtiyaçları elçilerin konakladığı menzillerdeki halktan temin edilirken, diğer ihtiyaçları ise kendisine teslim edilen mirî paradan karşılanırdı⁴⁴. Yani bu durum tayinat sistemindeki ödemelerin sürekli nakdî sistemde yapılmadığını, bazı durumlarda ödemelerin aynî sistemde yapıldığını göstermektedir.

Elçilere Osmanlı topraklarına girişlerinden itibaren Osmanlı başkentine kadar verilen tayinatlara "yol baha" adı verilirdi. Elçilerin İstanbul'a gelişlerinden itibaren ilk altı ay içerisinde kendilerine verilen miktara ise "tayinat baha" denilmektedir⁴⁵. Bu arada Osmanlı tarihinde elçilere verilen tayinat listeleri değişiklikler gösterebildiği gibi, birçok yiyecek maddesinin

⁴² BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 5, s. 446-448 (29 Rebiyülahir 1111/24 Ekim 1699).

⁴³ BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 5, s.668-689 (11 Zilkade 1113/9 Nisan 1702)

⁴⁴ Nurten Sevinç, "Osmanlı Devletindeki İnan Elçilerinin Gelir-Giderleri (1696-1741)", Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü, *Basılmamış Yüksek Lisans Tezi*, İstanbul 2012, s. 27-28; Örneğin 1560 tarihinde bir İnan elçilik heyetinin zahire, yem vs. gibi ihtiyaçlarının dışındaki bir takım malzemelerin mahalli beylerbeyi ve sancakbeyleri tarafından temin edilerek, devletin bunlar için herhangi bir meblağ ödemediği görülmektedir, Turan, s. 277.

⁴⁵ Topaktaş, "Osmanlı Diplomasisinde "Tayinat Sisteminin Uygulanışı ve Kaldırılışı", s. 37-38.

adının listelerde aynı olduğu görülmektedir. Bu noktada tayinat listelerinde genel olarak bulunan ürünler arasında ekmek, küçük ve büyük baş hayvan eti, kümes hayvan eti, balık, çeşitli yağlar, baharatlar, pirinç, mısır, un, süt, peynir, yumurta, şeker, kahve, tütün, sebze ve meyve, alkollü içecekler, yemeklerin pişirilmesi için odun, kömür, taşıma amaçlı atlar ve saman bulunmaktadır. Ancak bunların âdeti ve miktarı her ülke elçisine göre değişirken, bu değişiklik ilgili ülkelerin Babîâli nezdindeki itibarını göstermektedir⁴⁶. Önemli hususlardan birisi de elçinin heyetindeki kişi sayısının tayinat miktarının belirlenmesinde pek etkili olmadığıdır. Yani sayıca az kişiden ibaret heyetlerde çok olanlarda aynı meblağda ödeme alabiliyorlardı. Yine geriye dönük bir şekilde yapılan ödemeler, birer aylık ya da üçer aylık dilimler halinde yapılıyordu⁴⁷.

Bu çerçevede konumuzu oluşturan Karlofça Antlaşması'ndan sonra İstanbul'a gelen yabancı devlet elçilerinin de iâşe ihtiyacının benzer yollarla karşılandığı ve bunlar için devlet hazinesinden büyük miktarda harcamaların yapıldığı görülmektedir. Buna göre Karlofça Antlaşması'nın imzalanmasının ardından ilgili devletler tarafından dostluk ilişkilerinin sürdürülmesi amacıyla karşılıklı olarak büyükelçilerin görevlendirilmesi istendi. Babîâli tarafından Avusturya'ya İbrahim Paşa büyükelçi olarak görevlendirilirken⁴⁸, Nemçe İmparatoru tarafından ise 8 Şubat 1700 yılında büyükelçi sıfatı ile Gurrok (Azok) Ebutenker gönderildi⁴⁹. Osmanlı sınırlarında yaklaşık 9 ay kadar kalan Avusturya elçisine teşrifat kuralları dâhilinde oldukça iyi davranılarak, her türlü ihtiyacının karşılandığı görülmektedir. Bu çerçevede Avusturya elçisi Osmanlı sınırlarına girişinden hemen sonra mihmandarlar tarafından karşılandı. Elçinin ihtiyaçları bölge halkından vergi karşılığı olarak tedarik edildi⁵⁰. Nemçe elçisinin ihtiyaçlarının karşılanması için Ruznamçeci Efendi

⁴⁶ Topaktaş, "Osmanlı Diplomasisinde "Tayinat Sisteminin Uygulanışı ve Kaldırılışı", s. 41

⁴⁷ Topaktaş, "Osmanlı'da Elçileri Ağırlamak", s. 273.

⁴⁸ Defterdar Sarı Mehmed Paşa, s. 681; Bununla ilgili olarak Nemçe Çasarı Leopoldus'a Sultan II. Mustafa tarafından gönderilen nâme-i hümayûnda antlaşmanın usulüne uygun bir şekilde akd olunduğu ve İbrahim Paşa'nın büyükelçi olarak gönderildiği belirtilmektedir, bkz: "Taraf-ı Devlet-i Aliyye'den Nemçe Çasarı'na gönderilen nâme-i hümayûn-ı şevket makrundur", BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 5, s. 426-428 (29 Zilhicce 1111/17 Haziran 1700); Name-i Hümayun'da Nemçe Çasarı için kullanılan elkabdaki ifadeler Osmanlı Devleti'nin Avusturya ile olan ilişkilere önem verdiğini göstermektedir, bkz: "İftiharü'l-ümarai'l i'zami'l-iseviyye muhtarü'l-küberai'l fihâmi'l-mesihîyye muslih-i mesâlih cemahirü't-taifeti'n-nasraniye sahib-i ezyali'l-haşmet ve'l-vakar sahib-i delâili'l mecd ü ve'l iftihar dostumuz Roma İmparatoru Leopoldus", BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 5, s. 426; Raşid Mehmed Efendi-Çelebizâde İsmail Asım Efendi, *Târih-i Râşid ve Zeyli*, (Haz: Abdülkadir Özcan-Yunus Uğur-Baki Çakır-Ahmet Zeki, İzgüer), C. I, (İstanbul: Klasik Yayınları, 2013), s. 584.

⁴⁹ BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 5, s. 481-482 (27 Rebiyülahir 1112/11 Ekim 1700); Defterdar Sarı Mehmed Paşa, s. 686; Uğur Kurtaran, *Sultan II. Mustafa (1695-1703)*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2017, s. 572-573.

⁵⁰ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Hariciye (C. HR), nr. 94/4670 (29 Cemaziyelahir 1111/22 Aralık 1699); Avusturya elçisinin Şubat 1700'de İstanbul'a geldiği

tarafından kendisine 1000 kuruş⁵¹ (120.000 akçe) verildi⁵². Yine Nemçe elçisinin masraflarının karşılanması için 1112/1700 yılı Gümülcine cizye⁵³sinden 180.000 akçe Kapıcıbaşı Yusuf Ağa tarafından Hasan Ağa'ya teslim edildiği görülmektedir⁵⁴. Bunların yanı sıra Büyükçekmece'ye bağlı Bigados karyesi ahalesinin avarız⁵⁵ gelirlerinden 300.000 akçe Nemçe elçisinin zahire bedelini karşılamak üzere verildi⁵⁶. Yine İstanbul'daki Nemçe sefirinin maiyetine tayin edilen Mustafa ve Bayez çavuşlara da tayin bedeli ve harcırahları için miri hazineден 180.000 akçe verildi⁵⁷. Avusturya elçisi ve maiyeti için yapılan tayinat ödemelerinin usulüne uygun bir şekilde elçilik faaliyetlerinin ilk altı ayı içerisinde yapıldığı görülmektedir.

Bu şekilde Karlofça Antlaşması'ndan sonra Avusturya ile Osmanlı Devleti arasındaki antlaşmanın tasdik edilmiş suretlerini getiren elçilerin ardından her iki devlet tarafından sınırların tasdiki ile ilgili elçilerin gönderilmesi kararlaştırıldı. Nemçe Kralı bu amaçla 1702 yılında Lofonafos Grof Ayntenkin'i İstanbul'a gönderdi. Yeni Avusturya elçisi Osmanlı sınırlarına girmesinden itibaren karşılanarak, tüm ihtiyaçları devlet tarafından temin edildi. Nitekim bununla ilgili olarak elçinin genel ihtiyaçlarının karşılanması için görevlendirilen Ser-bevvabin Yusuf Ağa aracılığıyla Sofya taraflarından Nemçe büyükelçisinin 127. 466 akçe tutarındaki ihtiyaçlarının karşılandığı görülmektedir⁵⁸. Ayrıca Nemçe elçisine gündelik zahire bahası olarak Bosna cizyesi malından Ser-bevvabin Yusuf Ağa'nın makbuzu ile 18.813 akçe

düşünüldüğünde devletin elçinin ihtiyaçlarının temini konusunda birkaç ay öncesinden hareket ettiğini göstermektedir.

⁵¹ Bu tarihlerde 1 Osmanlı kuruşu=120 akçe=40 para üzerinden hesaplanıyordu, Şevket Pamuk, "Kuruş", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 26, İstanbul 2002, s. 458-459; Çalışmada daha çok akçe kullanılmasından dolayı kuruşlu miktarlar akçeye dönüştürülerek, akçe üzerinden hesaplamalar yapılmıştır.

⁵² Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Ali Emiri Tasnifi, Sultan II. Mustafa, (AE. SMST. II), nr. 7/678 (11 Ramazan 1111/2 Mart 1700; 8 Şubat 1700 yılında İstanbul'a gelen elçiye yapılan ilk ödemenin gelişinden yaklaşık olarak bir ay sonra (2 Mart 1700) yapıldığı görülmektedir. Bu durum daha önce ifade ettiğimiz üzere mutad tayinat ödemelerinde olduğu gibi geriye dönük bir ödeme örneği oluşturmaktadır.

⁵³ "Kâfi gelmek, karşılığını vermek, ödemek" anlamındaki ceza masdarından türetilen bir isim olan cizye, İslâm devletlerindeki gayr-i müslim tebanın erkeklerinden alınan baş vergisi için kullanılan bir ifadedir, Mehmet Erkal, "Cizye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 8, İstanbul 1993, s. 42; Osmanlı Devleti'nde ise XVI. yüzyıla kadar "haraç" olarak geçen bu vergi, daha sonra cizye veya cizye-i şer'i şeklinde dönüşmüştür, Halil İnalçık, "Osmanlılar'da Cizye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 8, İstanbul 1993, s. 45.

⁵⁴ BOA. AE. SMST. II. nr. 7/674 (15 Ramazan 1111/6 Mart 1700).

⁵⁵ Sözlüklerde "sonradan meydana gelen, aslî ve sabit olanın zıddı" gibi anlamları bulunan avârız Osmanlı maliyesine ait bir terim olup, vergi ve bütçe ile ilgili olan bu terimin içeriği daha çok aile sayımına göre ve olağanüstü hallerde alınan bir vergi türünü ifade etmektedir, Halil Sahillioğlu "Avârız", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul 19912, s. 108-109.

⁵⁶ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İbnü'l-Emin Adliye (İE. ADL), nr. 9/611 (24 Şevval 1112/18 Mart 1701).

⁵⁷ BOA. AE. SMST. II. nr. 47/4684 (29 Zilhicce 1112/6 Haziran 1701).

⁵⁸ BOA. AE. SMST. II. nr. 62/6509 (29 Zilhicce 1113/27 Mayıs 1702).

tutarında tayinat verildi⁵⁹. İstanbul'a geldikten sonra Galata'da kendisi için hazırlanan konağa yerleştirilen Nemçe elçisine verilen günlük tayinat için bkz:

Tablo-1: Avusturya Elçisi Lofonafos Grof Ayntenkin'e Verilen Günlük Tayinat Miktarı

Cinsi	Miktarı
Para	150 kuruş (18.000 akçe)
Tavuk	40 adet
Mısır Tavuğu	3 adet
Kaz	10 adet
Güğercin	30 adet
Has un	150 kile ⁶⁰
Meyve	10 vukiyye ⁶¹
Sebze	30 vukiyye
Öküz	3 re's (adet/baş)
Buzağı	1 re's
Koyun	10 re's
Şa'ir (arpa)	50 kile
Saman	10 kantar ⁶²
Otluk	3 araba
Hatab (odun)	30 çeki ⁶³

⁵⁹ BOA. AE. SMST. II. nr. 32/3125 (29 Zilhicce 1113/27 Mayıs 1702).

⁶⁰ Arapça "keyl" masdarından türetilen kile "ölçmek" anlamında kullanılırken, isim olarak "ölçek" anlamına gelmektedir. Arâmicce karşılığı "keylâ" olan kelimenin Farsça'sı "keyle", "keyli" olup, Türkçe'ye kile şeklinde geçen bu kelime özellikle kuru meyve ve hububat ölçümünde kullanılan eski bir ölçüğü ifade etmek için kullanılmaktadır. Yine farklı zaman ve mekânlara ait olan değişik ölçekleri ifade eden "keyl", "keyle", "keylece" ve "kile" kelimelerinin birbirinin yerine kullanıldığı görülmektedir, Cengiz Kallek, "Kile", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 25 İstanbul 2002, s. 568; Osmanlılar döneminde İstanbul'da buğdayda kile, 20 okka yani 25,656 kg olarak hesaplanırken, arpa ticaretinde yaklaşık 22,25 kg, un ticaretinde İstanbul kilesi 20 okka (25,656 kg), pirinçte ise 1 kile sadece 10 okka (12,828 kg) olarak hesaplanmaktadır, Walter Hinz, *İslâm'da Ölçü Sistemleri*, (Çev: Acar Sevim), Edebiyat Fak. Basımevi, İstanbul 1990, s. 51.

⁶¹ Osmanlı Devleti'nde kullanılan bir ağırlık ölçüsü birimi olup, "okiyye" "vakıyye" veya "kıyye" ve "hokka" isimleriyle de anılan "okka" için kullanılan bir tabirdir. Arapça'da etimolojisi yapılamayan "ukıyye" den veya Grekçe'de "ağırlık, yük" anlamına gelen ödünç jelimesinden geldiği ileri sürülmektedir. Osmanlı Devleti tarihi boyunca değişik mekan ve zamanlarda farklı okkalar kullanılmıştır. Ancak standart okkalarda şu eşitlik elde edilmektedir: 1 okka=4 lidre=6 ukıyye=40 şer'i ukıyye=400 dirhemdir, Cengiz Kallek, "Okka", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 33 İstanbul 2007, s. 338; Başka bir şekliyle okka her biri 3,207 gramlık 400 dirheme eşit olan =1.2828 kg. ona bir Osmanlı ağırlık birimidir, Hinz, s. 30.

⁶² Eski bir ağırlık ölçüsü olan kantar, Arapça "kantar" kelimesinden gelmektedir, Cengiz Kallek, "Kantar", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 24 İstanbul 2001, s. 317; Prensip olarak 1 kantar=100 ritl idi. Ancak duruma göre 100 menn de olabiliyordu. Yine büyük miktarda altından bahsedilirken 1 kantar=10.000 dinar=42,33 kg. altın şeklinde ifade edilirdi, Hinz, s. 30.

⁶³ Türkçe "tartmak" anlamındaki çekmek filinden isim olan çeki kelimesi daha ziyade odun, taş ve kireç gibi maddelerin tartılmasında kullanılan bir alet ve ağırlık ölçüsü birimidir. Diğer

Karlofça Antlaşması'ndan sonra antlaşmanın uygulanmasını sağlamak ve iki devlet arasındaki sınırlar ile ilgili konuların halledilmesi için Venedik Cumhuriyeti tarafından İstanbul'a Lorenzo Sorenzo büyükelçi sıfatı ile gönderildi⁶⁴. Sorenzo'nun elçiliği Osmanlı-Venedik diplomatik ilişkileri açısından oldukça önemlidir. Nitekim iki devlet arasında 1683 yılından beri devam eden siyasî gerilimler nedeniyle duran diplomatik ilişkiler bu vesile ile tekrar başladı. Venedik elçisi elinde Karlofça Antlaşması'ndan duyduğu memnuniyeti ifade eden mektup ile birlikte 29 Ekim 1699'da İstanbul'a geldi. Burada teşrifat kuralları dâhilinde kendilerine tayin edilen mihmandarların 10 günlük nafaka bedelleri ödendi. Aynı şekilde elçinin maiyetindeki görevlilerin de 10'ar günlük nafaka bedelleri mirî hazineden ödendi⁶⁵. Venedik elçisi için yapılan harcamalardan birisi de kendisine günlük tayinat miktarı olarak 120 zolota⁶⁶ (9.600 akçe) verilmesidir. Ayrıca elçinin masrafları için kendisine 18.000 akçe verildiği görülmektedir⁶⁷. Bu şekilde Venedik elçisinin İstanbul'da kaldığı süre boyunca 128.000 akçe tutarındaki tayinat-ı yevmiyesi Hazine-i Âmire'den verildi⁶⁸. Osmanlı diplomasi kuralları çerçevesinde karşılanan Sorenzo'nun hizmetlerini karşılamak amacıyla çavuş adı verilen görevliler tayin edilirken bunların nafaka bedelleri olarak 5.413 akçe ödendi⁶⁹. Yine Venedik büyükelçisinin masrafları ile ilgili Dergâh-ı Âli ağa ve çavuşlarının nafakası için hazineden 129.866 akçe verildi⁷⁰.

Karlofça Antlaşması'nın ardından muhatap devletler ile antlaşmanın tasdiki ve dostluk sürecinin pekiştirilmesi için yapılan elçi teatileri Lehistan ile de yaşandı. Buna göre Lehistan tarafından antlaşmadan hemen sonra büyükelçi sıfatı ile Rafał Leszczyński gönderildi⁷¹. Bu çerçevede gelen diğer

ölçüler gibi değişmez bir standardı olmayan çeki de farklı yer ve zamanlarda farklı değerler aldı. Ancak Tanzimat döneminde çıkarılan bir kanun ile çekinin değeri her biri kırkdörder kıyyelik dört kantara (=176 okka=40 lodra=225,798 kg) eşitlendi, Cengiz Kallek, "Çeki", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 8 İstanbul 1993, s. 251.

⁶⁴ BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 5, s. 475-476, 477 (28 Zilhicce 1110/27 Haziran 1699); Kurtaran, *Sultan II. Mustafa*, s. 593.

⁶⁵ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), İbnü'l-Emin Hariciye (İE. HR), nr. 7/689 (15 Ramazan 1111-6 Mart 1700); nr. 7/694 (15 Ramazan 1111-6 Mart 1700).

⁶⁶ Osmanlı tarihinde II. Süleyman döneminde bastırılan bir sikke türü olup esedi kuruştan 2/3 kat daha ağır ve değerinde bir paradır. 6,25 dirhem (20,04 gr.) ağırlığındaki zolota %40'ı bakır olan bir sikke türüdür. Ayrıca 1 zolotanın akçe karşılığındaki değeri ise 80 akçedir, Halil Sahillioğlu, "Esedî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 11, İstanbul 1995, s. 368-369; Çalışmada zolota ile gösterilen miktarlar akçeye çevrilmek suretiyle akçe karşılıkları kullanıldı.

⁶⁷ BOA. AE. SMST. II. nr.31/3045 (21 Şevval 1111/11 Nisan 1700); Defterdar Sarı Mehmed Paşa, s.683; Kurtaran, *Sultan II. Mustafa*, s. 595.

⁶⁸ BOA. AE. SMST. II. nr. 31/3045 (21 Şevval 1111/11 Nisan 1700).

⁶⁹ BOA. İE. HR. nr. 6/599 (23 Şaban 1112/2 Şubat 1701).

⁷⁰ BOA. AE. SMST. II. nr. 54/5429 (29 Zilhicce 1112-6 Haziran 1701).

⁷¹ BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 5, s. 485-486 (16 Safer 1110/13 Ağustos 1699); *Anonim Osmanlı Tarihi (1099-1116/1688-1704)*, (Yay. Abdülkadir Özcan), (Ankara: TTK. Yayınları, 2000), s. 143; Kurtaran, *Sultan II. Mustafa*, s. 603.

elçilerde olduğu gibi Babiâli'ye gelen Lehistan elçisi karşılanarak ihtiyaçları temin edildi. Bu doğrultuda elçinin Boğdan sınırlarına gelmesinden sonra karşılama merasimi yapılarak, yanına mihmandarlar tayin edildi. Ardından elçinin İstanbul'a gelinceye kadar konakladığı tüm menzillerdeki ihtiyaçları için toplam 63.280 akçe ödendi⁷². Leh elçisinin Boğdan sınırına kadar olan ihtiyaçları Boğdan Voyvodası tarafından karşılanırken, Boğdan sınırından Âsitane-i Saâdet'e gelinceye kadarki zahire vs. ihtiyaçları her kazanın vergilerine karşılık olarak tedarik edildi⁷³. Leh elçisinin Edirne'deki dört günlük ikâmeti sırasında 82.020 akçe bir harcama yapılırken⁷⁴, kendisine âdet olduğu üzere hazineden 30.409 akçe tutarında tayinat ödemesi yapıldı⁷⁵. Ayrıca Leh elçisinin ihtiyaçları için Sadaret Ağalarından İbrahim Ağa'dan mübayaa yöntemiyle 19.200 akçe temin edildi⁷⁶. Elçinin İstanbul'dan ülkesine dönüşü sırasında da elçinin ihtiyaçlarının karşılandığı ve kendisine zahire ve tayinat verildiği görülmektedir⁷⁷. Buna göre Leh elçisinin ülkesine dönüşü sırasında elçinin mutemedine elçinin tayinatı olarak 45.250 akçe verildi⁷⁸. Aynı şekilde Leh elçisinin Tercümanı Maros'a Hazine-i Âmire'den 2.925 akçelik tayinat verildi⁷⁹.

Karlofça görüşmeleri sırasında Osmanlı Devleti ile bir barış antlaşması yapmayan Rusya ile 22 Recep 1110 (24 Ocak 1699) da iki yıllığına bir antlaşma imzalandı⁸⁰. Böylece Rusya ile Osmanlı Devleti arasında başlayan ateşkes sürecinde müzakerelerin İstanbul'da devam etmesi kararı alındı⁸¹. Rusya bu amaçla Babiâli ile görüşmeleri yürütmek amacıyla Emelyan

⁷² BOA. AE. SMST. II. nr. 31/3061 (29 Zilhicce 1111/17 Haziran 1700); Ayrıca Leh büyükelçisi için mübayaa ve tahsis kılınan erzak bedeli olarak 40.000 akçe ödendi, BOA. İE. HR. nr. 6/630 (14 Recep 1113/15 Aralık 1701).

⁷³ BOA. İE. HR. nr. 7/660 (5 Rebiyülevvel 1114/30 Temmuz 1702).

⁷⁴ BOA. AE. SMST. II. nr. 14/1396 (12 Zilkade 1112/20 Nisan 1701).

⁷⁵ BOA. AE. SMST. II. nr. 34/3368; (29 Zilhicce 1112/6 Haziran 1701); Elçiye verilen tayinat parasının tarihi 6 Haziran 1701 olup, elçinin 13 Ağustos 1699 yılında geldiğini düşündüğümüzde ilk altı ay usulünün dışına çıktığı görülmektedir. Ayrıca Leh ve Tatar elçilerinin tayinat ve sarfiyatına dair irsaliye için bkz: BOA, İE. HR. nr. 4/365 (20 Cemaziyelahir 1110/24 Aralık 1699).

⁷⁶ BOA. İE. HR. nr. 6/604 (1 Safer 1112/18 Temmuz 1700).

⁷⁷ BOA. İE. HR. nr. 7/660 (5 Rebiyülevvel 1114/30 Temmuz 1702).

⁷⁸ BOA. İE. HR. nr. 5/477 (15 Cemaziyelahir 1113/17 Kasım 1701); nr. 6/640 (13 Cemaziyelahir 1113/15 Kasım 1701); Döneme ait arşiv belgelerinde elçinin dönüş tarihi olarak Kasım 1701 tarihi ile ilgili verilere ulaşılabilmektedir. Bu durumda 13 Ağustos 1699'da gelen elçinin 1701 Kasım ayına kadar toplamda 2 yılın üzerinde bir süre İstanbul'da kaldığı sonucu çıkmaktadır.

⁷⁹ BOA. İE. HR. nr. 6/600 (1 Rebiyülevvel 1112/16 Ağustos 1700).

⁸⁰ BOA. KK. d. nr. 53, s. 36-38; BOA. Y. EE. nr. 31/29, s. 6-7.

⁸¹ Osman Köse, "Rusya'nın Karadeniz'le İlk Buluşması: İstanbul Antlaşması (13 Temmuz 1700)", *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 15, Sayı: 28, (Aralık 2012), s. 204.

İgnatevic Ukraintsev'i⁸² görevlendirdi⁸³. Bu sırada Rus elçisine Babıâli tarafından tayinat olarak 8.000 akçe verilirken⁸⁴, toplamda 160.664 akçe ödendi⁸⁵. Yine elçinin yanındaki murahhas için ise yevmiye 4.800 akçe ödeme yapıldı⁸⁶. Elçiye 10 günlük nafaka baha verilmesi için başruznamçeciye buyruldu gönderildi⁸⁷. Ancak belge üzerinde elçiye verilecek 10 günlük nafaka bedelinin miktarı belirtilmemiştir. Yine elçinin maiyetine tayin kılınan çorbacının et bahası olarak 2.360 akçe⁸⁸ ile elçinin merdüman-ı nafakası (yanındaki kişilerin nafakası) için gerekli olan 13.440 akçe⁸⁹ Hazine-i Amire'den karşılandı. İlgili ödemelerin elçinin ülkesine dönmesinden sonra yapıldığı görülmektedir.

Rusya tarafından İstanbul'a gönderilen diğer Rus elçisi ise Mihaylovic Goltsin'dir⁹⁰. Elçinin gönderiliş amacı Rus Çarı tarafından onaylanan İstanbul Antlaşması'nın tasdikli metnini İstanbul'a getirmektir. Devleti tarafından büyükelçilik payesi ile görevlendirilen⁹¹ Rus elçisi 1701 yılında Çar I. Petro'nun mektubu ile antlaşmanın tasdikli metnini İstanbul'a getirdi. Elçinin Boğdan hududundan İstanbul'a gelinceye kadarki 608.000 akçe tutarındaki ihtiyaçları devlet tarafından karşılandı⁹². Bu çerçevede Rus elçisi Goltsin'in ihtiyaçları için kendisine verilen bir günlük tayinat miktarı için bkz:

⁸² Rusya'nın 17. yüzyılda yetiştirdiği önemli diplomatların başında gelen Ukraintsev (1641-1708) aslen orta sınıf asilzâdelerinden gelmektedir. Genç yaşta elçilik dairesinde başladığı görevlerde, 1665 Varşova, 1671 Lehistan ve 1672 yıllarında İsveç, Danimarka ve Hollanda'da bulundu. 1675 yılında "Dyak" (kâtip), 1681'de ise "Dumny Dyak" (Duma kâtibi) dereceleri alarak, hariciyede hızlı bir şekilde yükseldi. I. Petro'nun 1689'daki tahta geçişinden sonra, Rus elçilik dairesinin başına getirilen Ukraintsev 10 yıl boyunca (1689-1699) bu görevi yürüttü. İstanbul'a elçi olarak tayin edildiğinde Rusya dışişleri dairesinin başında yer alıyordu, Fatih Ünal, "Karadeniz'e Çıkan İlk Rus Savaş Gemisi", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 5, Sayı: 20, (Kış 2012), s. 224.

⁸³ BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 5, s. 446-448 (29 Rebiyülahir 1111/24 Ekim 1699); Yine bununla ilgili olarak Moskof Çarı Petrus Aleksiyeviç'ten Sadrazam Amcazade Hüseyin Paşa'ya gönderilen mektubun tercümesinde Rus elçisinin gönderildiği belirtilmektedir, bkz: BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 5, s. 579-583 (21 Şaban 1112/7 Şubat 1701).

⁸⁴ Defterdar Sarı Mehmed Paşa, s.682.

⁸⁵ BOA. AE. SMST. II. nr. 31/3047 (29 Zilhicce 1111/17 Haziran 1700).

⁸⁶ *Tarih-i Raşid*, C. I, s. 585.

⁸⁷ BOA. İE. HR. nr. 7/688 (15 Ramazan 1111/6 Mart 1700)

⁸⁸ BOA. AE. SMST. II. nr. 31/3059 (21 Şevval 1111/11 Nisan 1700).

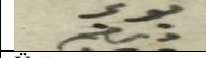
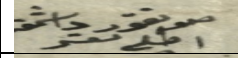
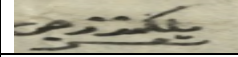
⁸⁹ BOA. AE. SMST. II. nr. 54/5427 (29 Zilhicce 1112/6 Haziran 1701).

⁹⁰ Bununla ilgili olarak Rus Çarı'ndan padişaha gönderilen mektubun tercümesinde Rus elçisi Emelyan İgnatevic Ukraintsev'in geri çekilerek, yeni elçi olarak Goltsin'in gönderildiği ve barışın devam ettirilmesi gerektiği belirtilmektedir, bkz: BOA. A. DVNS. NMH. d. nr.5, s.688-689 (11 Zilkade 1113/9 Nisan 1702).

⁹¹ BOA. A. DVNS. NMH. d. nr.5, s. 536-537 (28 Rebiyülevvel 1112/12 Eylül 1700).

⁹² BOA. İE. HR. nr. 5/476 (15 Cemaziyelahir 1113/17 Kasım 1701); Rus elçisine verilen günlük tayinat defterine göre elçiye bir günde toplam 31.103 akçelik tayinat verildiği tespit edilebilmektedir, BOA, AE. SMST. II. nr.3/226 (25 Muharrem 1113/5 Temmuz 1701).

Tablo-2: Rus Elçisi Mihayloviç Goltsin'e Verilen Bir Günlük Tayinat Miktarı ve Ücretleri⁹³

Cinsi	Miktar	Toplam Fiyat (akçe)
Nan	150 adet	450
Revgân-ı sade (Tereyağ)	12 kıyye	260
Revgân-ı zeyt (Zeytinyağı)	5 kıyye	120
Revgân-ı Şem 'i (Mum Yağı)	6 kıyye	120
Pirinç	3 kıyye	300
Asel (Bal)	15 kıyye	195
Mercimek	2 kıyye	40
Böğrülce	1 kıyye	160
Nohut	10 kıyye	30
	150 kıyye	56
Üzüm	5 kıyye	84
Dakik (Un)	15 kile	65
Niştasta	5 kıyye	40
Yumurta	150 adet	75
Zeytin	10 kıyye	80
Sirke	10 kıyye	50
Soğan	10 kıyye	40
Sarmısak	3 kıyye	12
Tuz	10 kıyye	30
Süd	15 kıyye	45
Kav	3 adet	3880
Koyun	4 adet	640
Kuzu	4 adet	320
Kaz	10 adet	300
Tavuk	30 adet	300
Mısır Tavuğu	3 adet	1356
Balık	20 kıyye	135
Hamr (Şarap, İçki)	-	300
Arak (Rakı)	-	30
Şa 'ir (Arpa)	50 keyl	1000
Otluk	25 kıyye	2000
Hatab (odun)	15 çek	4050
Kav araba	132 adet	1980
Binek bargiri	320 adet	9600
Öküz arabası	30 adet	900
	109 ?	450
	109 ?	600
TOPLAM		30.103

⁹³ BOA. AE. SMST. II. nr.3/226 (25 Muharrem 1113/5 Temmuz 1701); Rus elçisine verilen bir günlük tayinat miktarının daha önce belirtilen Nemçe elçisine verilen tayinattan gerek miktar, gerekse tür olarak daha fazla olduğu görülmektedir. Bu durum Osmanlı yönetiminin Rus elçisine daha fazla önem verdiğini göstermektedir.

Ayrıca elçinin ihtiyaçlarının karşılanması için maiyetine tayin edilen neferatın tayinat bedelleri olarak 100.781 akçe ödendi⁹⁴. Elçinin dönüş güzergâhındaki bölgelerden Karınabad kasabasından geçtiği sırada kendisine tayinat olarak 1114/1702 senesi Karınabad bedel-i nüzulünden 31.792 akçelik bir ödeme yapıldı⁹⁵. Yine elçinin İstanbul'dan Leh hududuna dönüşünde kendisine 405.250 akçe tutarında tayinat⁹⁶ ile zahire bedelleri olarak 47.521 akçe⁹⁷ verildi. Ayrıca elçinin dönüşünde kendisi ve maiyeti için Hacıoğlu Pazarı ve köylerinden iki günlük erzak verildi⁹⁸. Görüldüğü üzere Karlofça Antlaşması'ndan sonra İstanbul'a gelen elçilerin iâşe ve diğer ihtiyaçlarının temini konusunda devletin nakdî ve aynî yöntemleri kullandığı görülmektedir.

2.2. Elçilerin Yolculuk Giderleri İçin Yapılan Harcamalar

Osmanlı Devleti'nde gelen yabancı elçiler için yapılan harcamalardan birisi de elçilerin yolculuk giderleri ile ilgili olup bunlar nakliye vasıtası giderleri ile hizmet ve harcırah giderleri için yapılan harcamalardan oluşmaktadır⁹⁹. Nitekim Osmanlı Devleti'nde yabancı elçiler devletin sınırlarına ayak bastığı andan itibaren devletin misafiri olarak kabul edildikleri için her türlü ihtiyaçları Babıâli tarafından karşılanırdı. Bir önceki bölümde görüldüğü üzere elçilere gerek yollarda gerekse İstanbul'da kaldığı süre boyunca yiyecek ve zahire gereksinimleri temin edildiği gibi, nakliye vasıtaları da karşılanırdı. Elçilerin ulaşımı ve kendilerine verilen tayinatlar ile diğer malzemelerinin taşınması için belgelerde mekkare¹⁰⁰ sınıfı olarak geçen yük ve binek hayvanları temin edilirdi. Bu hayvanların yem vs. ihtiyaçları ise elçilerin konakladıkları bölgelerin ahalilerinden karşılanırdı¹⁰¹. Bu noktada Karlofça Antlaşması sonrasında İstanbul'a gelen Avusturya, Venedik, Lehistan ve Rusya elçilerinin de gerek yollardaki gerekse İstanbul'daki nakil ihtiyaçlarının devlet tarafından karşılandığını söylemek mümkündür.

İlk olarak 8 Şubat 1700 tarihinde İstanbul'a gelen Avusturya elçisi Gurrok (Azok) Ebutenker'in güzergâh olarak nehir yolunu kullandığı

⁹⁴ BOA. İE. HR. nr. 6/635 (02 Safer 1113/9 Temmuz 1701).

⁹⁵ BOA. AE. SMST. II. nr. 4/368 (14 Recep 1114/4 Aralık 1702).

⁹⁶ BOA. İE. HR. nr. 6/640 (13 Cemaziyelahir 1113/ 7 Kasım 1701).

⁹⁷ BOA. İE. HR. nr. 7/660 (5 Cemaziyelahir 1114/27 Ekim 1702).

⁹⁸ BOA. C. HR. nr. 97/4810 (18 Rebiyülahir 1114/11 Eylül 1702).

⁹⁹ Sevinç, s. 92-102.

¹⁰⁰ Arapça "mükârî" kelimesinden gelen mekkâre: yük taşıyan hayvan, araba ve bunların sahipleri için kullanılan bir tabirdir, Ömer İşbilir, "Mekkâre", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 28 İstanbul 2003, s. 554.

¹⁰¹ Sevinç, s. 93.

görülmektedir¹⁰². Nitekim Nemçe elçisi Tuna Nehri üzerinden donanma yoluyla İstanbul'a geldi. Bununla ilgili belgede Tuna üzerinden Rusçuk'a geleceği belirtilen elçinin Rusçuk'ta karşılanması istenmektedir. Ayrıca Nemçe elçisinin Rusçuk'tan İstanbul'a gelinceye kadar yol üzerindeki tüm ihtiyaçları devlet tarafından karşılandı. Babıâli'nin Nemçe elçisinin yollardaki ihtiyaçlarını aynı yöntemle karşıladığı görülmektedir. Bunun için belirtilen güzergâhtaki tüm menzillerdeki kadı, tımarlı sipahi, yeniçeri serdarları ile diğer ayan-ı vilâyet ve iş erlerine hükümler gönderildi¹⁰³. Bu çerçevede Nemçe elçisinin Rusçuk'ta karşılanması sırasında kullanılmak üzere Eflak'tan 4'ü atlı olmak üzere 300 araba ile 200 beygir tedarik edildiği görülmektedir¹⁰⁴. Ayrıca Nemçe elçisinin karşılanması sırasında kullanılacak bu nakil vasıtalarının bedellerinin Eflak cizyesinden karşılandığı tespit edilmiştir. Nitekim bununla ilgili olarak Eflak Voyvodası ve diğer idarecilere gönderilen emirler bulunmaktadır¹⁰⁵. Temin edilen bu nakil vasıtalarının bedelleri belirtilmemekle birlikte, hangi kazalardan ne kadar araba ve beygir tedarik edildiği tespit edilebilmektedir. Buna göre Nemçe elçisinin karşılanmasında kullanılan nakil vasıtaları olan 200 adet bargir ile 300 adet araba 12 kazadan (Rusçuk, Hezargrad, Şumnu, Eski Cuma, Üsküp, Tırnovi, Lofça, Plevne, Niğbolu, Hopaliç, Zıştovi, Silistre) temin edildi¹⁰⁶.

Yine Nemçe elçisinin Belgrad'tan İstanbul'a kadarki yol masrafları için gerekli olan paranın Sofya, Samakov ve Şehirköy ahalisinin avarız ve bedel-i nüzul mallarından karşılanması istenmektedir¹⁰⁷. Bu çerçevede Nemçe elçisinin Belgrad'tan İstanbul'a gelinceye kadarki "ruzmerre-i iktizâları" (günlük ihtiyaçları) için gerekli masrafların toplamının 207.900 akçe olduğu tespit edildi. Ardından bu miktar Sofya, Samakov ve Şehirköy ahalilerinin avarız ve nüzullerinden¹⁰⁸ tahsil edilerek Dergâh-ı Âli kapıcı başlarından

¹⁰² Tebly eserinde Avusturyalı elçilerin seyahatlerinde daha ziyade Viyana'dan gemi yoluyla Budin üzerinden Belgrad'a geldikten sonra buradan askeri yolu takip ederek Sırbistan ve Bulgaristan geçilerek Edirne ve İstanbul'a geldiklerini belirtmektedir, Tebly, s. 253; Bu noktada Avusturya elçisinin 1700 tarihindeki seyahatinde mutad dışında farklı bir güzergâh tercih ettiği söylenebilir. Elçinin neden nehir yolunu kullandığına dair herhangi bir bilgi bulamadığımızı belirtmek isteriz.

¹⁰³ BOA. C. HR. nr. 94/4670 (29 Cemaziyelahir 1111/22 Aralık 1699); Hüküm gönderilen başlıca yerler şunlardır: Eflak, Babadağ ve Rusçuk.

¹⁰⁴ BOA. C. HR. nr. 94/4670 (29 Cemaziyelahir 1111/22 Aralık 1699).

¹⁰⁵ BOA. C. HR. nr. 94/4670 (29 Cemaziyelahir 1111/22 Aralık 1699); İlgili tarihler elçinin İstanbul'a gelişinden yaklaşık iki ay öncesidir.

¹⁰⁶ BOA. C. HR. nr. 94/4670 (29 Cemaziyelahir 1111/22 Aralık 1699).

¹⁰⁷ BOA. AE. SMST. II. nr. 9/832, s. 1 (8 Recep 1112/19 Aralık 1700).

¹⁰⁸ Sözlüklerde inme, konma manalarını ifade eden nüzül kelimesi, askerî ve malî istilâh olarak, cins ve miktarı önceden tespit edilmiş olan zahirenin ordunun geçeceği menzillere götürülerek hazırlanması anlamına gelmektedir. Başlangıçta aynı ve bedenî olarak alınan avarız vergisinin zamanla nakdî vergiye dönüşmesi ile un ve arpadan aynı olarak toplanan

Arabzâde Süleyman Ağa tarafından teslim edildi¹⁰⁹. Yine Ruznamçe-i evvel Efendi tarafından Nemçe elçisini karşılamaya giden arabacıya harcırah olarak hazineden 1.200 akçe ücret verilirken, araba ile giden bakı kuluna ise 600 akçe verildi¹¹⁰. Ayrıca elçiye verilen tayinatların taşınması için ise 5 adet mekkâre hayvanı kiralanarak, bunların ücreti olarak 385,5 kuruşun (46.260 akçe) devlet hazinesinden ödendiği görülmektedir¹¹¹. Yine Nemçe elçisinin İstanbul'a gelirken kullandığı menzillerdeki masrafları için gerekli olan 16.300 akçe Babîâli tarafından karşılandı¹¹². Ayrıca elçinin uğradığı menzillerin bir kısmında elçinin zahire ihtiyacı bölge ahalisi tarafından karşılandığı görülmektedir. Nitekim bununla ilgili olarak Nemçe elçisinin Hasköy, Suyolu ve Nefs-i Küçükçekmece menzillerinden geçişleri sırasında elçilik heyetinin zahire ve diğer ihtiyaçlarının temin edilerek, yapılan harcamanın bölge ahalisi tarafından karşılandığı tespit edilmiştir¹¹³. Nemçe elçisinin dönüşü için maiyetine mihmandar olarak Yusuf Çavuş tayin edildi¹¹⁴. İstanbul'dan Eflak sınırlarına kadar Dergâh-ı Âli çavuşları tarafından götürülen Nemçe elçisine refakat eden görevlilere harcırahları olan 12.800 akçe mirî hazineden ödendi¹¹⁵. Ayrıca Nemçe elçisinin Galata'da kendisi için tahsis edilen konaklara kayıklar ile geçtiği ve bunun için gerekli olan 2.600 akçelik ücretin Hazine-i Âmire'den ödendiği görülmektedir¹¹⁶.

Ebutenker'in ülkesine dönmesinin ardından 1702 yılında Babîâli'ye gönderilen ikinci Avusturya elçisi Lofonafos Grof Ayntenkin'in yolculuk masrafları için de benzer harcamaların yapıldığı görülmektedir. Bu çerçevede Nemçe elçisinin eşyalarının nakli için arabalar kiralanırken, bunlar için gerekli olan 509.609 akçe Filibe ve ona bağlı kazaların cizye gelirlerinden tahsil edildi¹¹⁷.

Venedik tarafından İstanbul'a gönderilen büyükelçi Lorenzo ise deniz yoluyla Akkerman Boğazı'na geldi. Buradan "mutad-ı kadim" üzere iki kıt'a

nüzül vergisi ortaya çıktı, Uğur Kurtaran, "Osmanlı Seferlerinde Organizasyon ve Lojistik", *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/4, Fall 2012 s. 2273.

¹⁰⁹ BOA. AE. SMST. II. nr. 9/832, s. 2 (8 Recep 1112/19 Aralık 1700).

¹¹⁰ BOA. AE. SMST. II. nr. 7/677 (15 Ramazan 1111/6 Mart 1700).

¹¹¹ BOA. İE. HR. nr. 4/399, s. 1-2 (8 Ramazan 1111/ 27 Şubat 1700).

¹¹² BOA. İE. HR. nr. 4/399 (8 Ramazan 1111/ 27 Şubat 1700); Bununla ilgili olarak Nemçe elçisinin İstanbul'a gelirken menzillerdeki masrafına ait irsaliye için bkz: BOA. İE. HR. nr. 6/588 (16 Ramazan 1111/7 Mart 1700).

¹¹³ Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA), Cevdet Dâhiliye (C. DH), nr. 253/12643 (8 Şevval 1111/29 Mart 1700).

¹¹⁴ BOA. İE. HR. nr. 6/595 (26 Ramazan 1111/17 Mart 1700).

¹¹⁵ BOA. AE. SMST. II. nr. 54/5430 (29 Zilhicce 1112/6 Haziran 1701).

¹¹⁶ BOA. AE. SMST. II. nr. 67/7028 (29 Zilhicce 1112/6 Haziran 1701).

¹¹⁷ BOA. İE. HR. nr.6/632, s. 1-9 (4 Muharrem 1113/11 Haziran 1701).

çekdiri sefine ile boğaza getirildi. Buradan yine çekdiriler ile İstanbul'a nakledildiği görülmektedir¹¹⁸. Ancak bu nakiller sırasında yapılan harcamalar ile ilgili herhangi bir bilgi bulunamadı.

Aynı şekilde Leh elçisinin yollardaki güvenliğinin sağlanması için bölge kadılarına emieler gönderildi¹¹⁹. Leh elçisinin Boğdan sınırından İstanbul'a kadar konaklayacağı kazalarda zahiresinin temin edilmesi için elçinin geçeceği bölgelerdeki kadınlara bildirildi. Bu işler için bölgeye bir mübaşir gönderildi¹²⁰. Elçinin güvenliğinin sağlanması ve yol boyunca ihtiyaçlarının temini için Silistre Sancağı'na bağlı Maçın ve İbrail kazalarının avarız ve nüzul bedelleri kullanıldı¹²¹. Bu çerçevede Leh elçisinin güvenliğini sağlamak üzere görevlendirilenlerin 113 akçe olan yevmiyeleri için 1113/1701 yılı İbrail kazasının avarız ve bedel-i nüzulünden 40.000 akçe ödenirken, Maçın'dan 29.500 akçe ödeme yapıldı. Ayrıca Lehistan elçisinin dönüşünde uğradığı menzillerden olan Hasköy, Suyolu ve Nefs-i Küçükçekmece ahalisinin elçinin zahire ve diğer ihtiyaçlarını temin ettikleri görülmektedir. Bunların yanı sıra Leh elçisinin İstanbul'dan Boğdan yoluyla memleketine dönüşü sırasında ağırlıklarını taşımak amacıyla öküz arabaları kiralanırken, bunların ücretleri olan 30.000 akçe mirî hazineден ödendi¹²². Yine Leh elçisine verilen nafaka bedelinin Boğdan'a kadar taşınması için mekkare ücreti olarak 28.702 akçe ödendi¹²³.

Rusya'dan gelen ilk elçi olan Ukraintsev'in ise İstanbul'a geliş güzergâhında kara yolunu değil deniz yolunu kullandığı görülmektedir. Buna göre Rus elçilik heyeti içerisinde tercümanlar ve birkaç asilzade ile birlikte Krepost adı verilen bir Rus gemisi ve Azak'ta oluşturulan Rus donanması eşliğinde İstanbul'a doğru yola çıktı. Rusya'nın bu diplomatik temsilcilik için kara yolunu değil de Karadeniz'i kullanmaları Karadeniz'de artık Rusya'nın hâkim olduğu mesajını vermek istemelerinden kaynaklanmaktadır¹²⁴. Bu çerçevede Karlofça Antlaşması'ndan sonra gelen diğer devletlerin elçilerinden farklı olarak deniz yolunu kullanan Rus elçilik heyeti Yeniköy açıklarında Kapıcıbaşı Kaplan Bey tarafından karşılandı. Ardından elçilik heyeti için tahsis edilen sandallar aracılığı ile saray yakınlarındaki iskelelere getirildi. Rus heyetinin iskeleye çıkışında teşrifat kuralları uygulandı. Buradan

¹¹⁸ Defterdar Sarı Mehmed Paşa, s. 683.

¹¹⁹ BOA. AE. SMST. II. nr. 5/477 (17 Şaban 1111/7 Şubat 1700).

¹²⁰ BOA. C. DH. nr. 253/12643 (08 Şevval 1111/29 Mart 1700).

¹²¹ BOA. İE. ADL. nr. 7/463 (29 Rebiyülahir 1113/3 Ekim 1701).

¹²² BOA. İE. HR. nr. 10/983 (18 Zilhicce 1111/6 Haziran 1700).

¹²³ BOA. İE. HR. nr. 5/442 (6 Zilkade 1110/6 Mayıs 1699).

¹²⁴ Kemal Beydilli, "Rusya (Tarih, Osmanlı-Rus Münasebetleri)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 35, İstanbul 2008, s. 262.

Kumkapı İskelesi'ne kadar Rus elçisinin eşyasını nakleden mavna ve nakliye için ücretler ödendi¹²⁵. Bu şekilde vazifesini yerine getiren Rus elçisi antlaşmanın Rus Çarı tarafından imzalanmasını sağlamak amacıyla 25 Ağustos'ta İstanbul'dan ayrıldı. Rus elçisinin İstanbul'dan ayrılması ile Osmanlı Devleti tarafından Rusya'ya gönderilen nâme-i hümayûnda elçinin vazifelerinden memnun kalındığı ve ülkesine dönmesine izin verildiği belirtildi¹²⁶. Rus elçisinin dönüş yolunda kara yolunu kullanması elçilik heyetinin görev süresi boyunca Babiâli'nin Karadeniz konusundaki hassasiyetini anlamasına bağlanabilir¹²⁷. Bu arada Rus elçilik heyetinin dönüşünde Boğdan hududuna kadar refakat edilirken, elçinin nafaka ve diğer masrafları Babiâli tarafından karşılandı¹²⁸. Bununla ilgili olarak Rus elçisinin İstanbul'dan Boğdan sınırına kadar olan yerlerdeki ihtiyaçlarının karşılanması için menzillerden kendisine verilen tayinat miktarları için bkz:

Tablo-3: Rus Elçisine İstanbul'dan Boğdan Sınırına Kadarki Menzillerden Verilen Tayinat Miktarları ve Ücretleri¹²⁹

Cinsi	Miktar	Toplam Fiyat (Akçe)
Nan-ı aziz	100 adet	300
Öküz arabası	75 adet	40500
Revgân-ı sade (Tereyağ)	8 kıyye	320
Erz (Pirinç)	4 kıyye	48
Mercimek	1 kıyye	80
Dakik (Un)	10 kıyye	600
Yumurta	100 adet	60
Sirke	5 kıyye	15
Revgân-ı zeyt (Zeytinyağı)	5 kıyye	150
Revgân-ı Şem 'i (Mum Yağı)	4 kıyye	108
Zafran (Safran)	10 kıyye	30
Fülfül (Kara biber)	100 dirhem ¹³⁰	30
Mevz-i sürh? (Kırmızı mürekkep?)	5 kıyye	60
Balık	20 kıyye	480
Böğrölce?	10 kıyye	60

¹²⁵ BOA. İE. HR. nr. 12/1153 (14 Safer 1112/31 Temmuz 1700).

¹²⁶ BOA. A. DVNS. NMH. d. nr.5, s. 507-511 (10 Safer 1112/27 Temmuz 1700).

¹²⁷ Köse, s.208.

¹²⁸ BOA. İE. HR. nr. 4/433 (25 Safer 1112/11 Ağustos 1700); Rus elçisine İstanbul'a gelirken verilen ve fazla kalan kısmı Hazine-i Âmire'ye iade olunan meblağ için bkz: BOA. İE. HR. nr. 6/585 (13 Rebiyülevvel 1111/8 Eylül 1699).

¹²⁹ BOA. İE. HR. nr. 4/433 (25 Safer 1112/11 Ağustos 1700).

¹³⁰ Eski zamanlarda bir ağırlık ölçüsü ve aynı zamanda gümüş para birimi olarak kullanılan dirhem, Eski Yunan devletiyle ticarî münasebetler sırasında "drahmi" kelimesinden Farsça'ya geçen ve oradan da Arapça'ya geçen bir tabirdir. Geleneksel İslam kaynaklarında şeri dirhem 14 kıratdır, Halil Sahillioğlu, "Dirhem", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 9, İstanbul 1994, s. 368.

Asel (Bal)	10 kıyye	160
Sarmısak	3 kıyye	12
Zeytin	5 kıyye	60
Nohut	10 kıyye	80
Süt	10 kıyye	60
Kav (Öküz)	2 adet	2160
Koyun	3 adet	720
Tavuk	20 adet	240
Kaz	5 adet	150
Şa'ir (Arpa)	50 kile	3000
Saman	20 kantar	1800
Hatap (odun)	10 çeki	300
Tuz	5 kıyye	15
TOPLAM		51.598

Ayrıca elçinin dönüşü sırasında tayinat ve eşyasını taşıması için kiralanan 75 araba için 10.662 sağ akçe harlandı¹³¹. Bunların yanı sıra Boğdan'a giden Rus elçisine ihtiyaçlarını temin etmesi için Prevadi maliyesinden 1.800 akçe verildi¹³². Bu çerçevede Rus elçisine Prevadi Kazası'ndan 1000 akçeye 50 kile arpa verilirken, yine 400'er akçeye 25 kantar saman ile 8 kile un verildi¹³³. Yine elçinin dönüşü sırasında İstanbul'dan Kırkilisa'ya kadar kiralanan beygir ücretleri olarak 88.640 akçe Yeniçe-i Karasu menziline ödendi¹³⁴.

Ukraintesev'in ardından İstanbul'a gönderilen ikinci Rus elçisi olan Goltsin'in ise bir önceki elçinin aksine kara yolunu tercih ettiği görülmektedir. Diğer elçilerde olduğu gibi Goltsin'in de gidiş ve dönüş sırasındaki ihtiyaçları devlet tarafından karşılandı. Bu çerçevede Rus büyükelçisinin tayinatı ve eşyasını nakli için gerekli olan 12.000 akçe mirî hazineden temin edildi¹³⁵. Rus elçisi dönüş güzergâhında Küçükçekmece-Büyükçekmece-Silivri-Saray-Vize-Pınarhisar-Kırkilise-Aydos-Nadir Derbendi ve Prevadi yollarını kullandı¹³⁶. Rus elçisinin dönüşü sırasındaki zahire ihtiyacı için gerekli olan 6.148 akçelik miktar Ser-bevvabin Mehmed Ağa tarafından karşılandı¹³⁷. Yine elçinin dönüş sırasındaki 6.400 akçe tutarındaki diğer ihtiyaçları Süleyman Ağa tarafından temin edildi¹³⁸.

¹³¹ BOA. İE. HR. nr. 4/433 (25 Safer 1112/11 Ağustos 1700).

¹³² BOA. İE. HR. nr. 6/589 (10 Şevval 1111/31 Mart 1700).

¹³³ BOA. İE. HR. nr. 6/589 (10 Şevval 1111/31 Mart 1700).

¹³⁴ BOA. İE. HR. nr. 6/598 (1 Cemaziyelahir 1112/13 Kasım 1700).

¹³⁵ BOA. İE. HR. nr. 7/650 (8 Cemaziyelahir 1114/29 Ekim 1702).

¹³⁶ BOA. C. HR. nr. 145/7220 ((29 Zilhicce 1112/6 Haziran 1701).

¹³⁷ BOA. AE. SMST. II. nr. 136/15111 (29 Zilhicce 1113/27 Mayıs 1702).

¹³⁸ BOA. İE. HR. nr. 7/658 (1 Cemaziyelahir 1114/23 Ekim 1702).

2. 3.Elçilerin İkâmet Giderleri İçin Yapılan Harcamalar

Osmanlı Devleti'nde gelen yabancı elçiler için yapılan önemli masraflardan birisi de elçilerin ikâmet giderleri ile ilgili harcamalardır. Nitekim Osmanlı Devleti'nde herhangi bir diplomatik misyon amacıyla payitahta gelen yabancı elçilerin dinlenmeleri ve İstanbul'da kaldıkları süre boyunca ikâmet etmeleri için kendilerine konak ve haneler tahsis edilirdi. XVII. yüzyılın başlarına kadar gelen yabancı elçiler Çemberlitaş'ın karşısındaki Elçi Hanı¹³⁹,nda ikâmet ettirilirdi. Ancak 1648 senesinden sonra gelen elçiler Galata ve Beyoğlu taraflarında ikamet ettirilmeye başlandı¹⁴⁰. Mantran daîmi surette kalan yabancı elçilerden Galata ve Pera çevresinde sadece Fransa ve Hollanda elçilerinin kendilerine ait bir ikâmetgâhı olduğunu, diğer elçilerin ise kiralık evlerde ikâmet ettirildiklerini belirtmektedir¹⁴¹. Bu noktada elçilerin rütbesi, geliş amaçları ve iki ülke arasındaki münasebetler elçilerin kalacakları süreleri belirlemektedir. Bu sebeple gelen elçiler için konak, han ve haneler kiralanırken, buraların kiralari ile bakım, onarım ve diğer masrafları devlet tarafından karşılanırdı¹⁴². Nitekim bununla ilgili olarak elçilere verilen iki tür tayinat çeşidi olup, bunlardan birincisi; elçilerin ikâmetleri için tahsis edilen konak vs. gibi ikamet yerlerinin mobilya ve tekstil ihtiyaçları için ödenen “mefruşat baha”dır. Bu ödeme elçi İstanbul'a ilk geldiğinde bir defaya mahsus yapılırdı¹⁴³. Diğerisi ise elçilerin ikamet edecekleri hanelerin kira bedeli olarak ödenen “hane icâresi” dir¹⁴⁴. Bu çerçevede Karlofça Antlaşması'ndan sonra bahsi geçen dört devlet tarafından gönderilen elçilerin ikâmeti için de değişik hane ve konakların tahsis edilerek, masraflarının devlet tarafından karşılandığı görülmektedir.

Buna göre Avusturya'dan gelen ilk elçi olan Ebutenker'in Osmanlı sınırlarına girdikten sonra Galata'da bulunan Hüseyin Ağa Mahallesi'ndeki Çukacı Avanos'a ait konağa yerleştirildiği ve kendisine günlük 25 akçe olmak üzere 3.400 akçe hane kirası ödendiği görülmektedir¹⁴⁵. Bunun için Nemçe elçisinin kalması için tahsis edilen konağın mefruşatı 336. 000 akçeye

¹³⁹ İstanbul'da yabancı elçilerin ikametlerine ayrılan, günümüze ulaşmayan bu han XV. yüzyıla ait bir yapıdır. İstanbul Çemberlitaş'ta Atik Ali Camii ve Külliyesi'nin bir parçası olarak inşa edilmiştir, Semavi Eyice, “Elçi Hanı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 11, İstanbul 1995, s. 15.

¹⁴⁰ Uzunçarşılı, s. 278.

¹⁴¹ Robert Mantran, *17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul*, C. I, (Çev: Mehmet Ali Kılıçbay), (Ankara: TTK. Yayınları, 1990), s. 137.

¹⁴² Sevinç, s. 103.

¹⁴³ Topaktaş, “Osmanlı'da Elçileri Ağrlamak”, s. 274.

¹⁴⁴ Topaktaş, “Osmanlı Diplomasisinde “Tayinat Sisteminin Uygulanışı ve Kaldırılışı”, s. 37.

¹⁴⁵ BOA. İE. HR. nr. 6/582 (19 Ramazan 1111/10 Mart 1700); Kurtaran, *Sultan II. Mustafa*, s. 573.

yapılarak hazır hale getirildi¹⁴⁶. Ayrıca elçinin talebi üzerine kendisine Galata dışında başka bir hane daha verilmesi için hazırlıklar yapıldı. Bu çerçevede Ortaköy'de bulunan Tersane Emini Yusuf Efendi'nin yalısının tamir ettirilmesi için mimarbaşı tarafından bir keşif yaptırıldı. Yapılan bu keşif sonrasında tamir masrafı olarak 49.720 akçe masraf tespit edildi¹⁴⁷. Ancak bu yalının Nemçe elçisi tarafından kullanılmadığı elçinin talep ettiği Galata dışındaki yeni hane için Fazlı Paşa Sarayı'nın temin edildiği anlaşılmaktadır¹⁴⁸. 15 Ramazan 1111 (6 Mart 1700) tarihinde yeni konağına geçen Nemçe elçisinin hanesinde bir takım düzenlemeler yapıldı. Elçinin konağına geçişinde kullanılan sefine ve hammaliye ücreti olarak 480 akçe ödendi¹⁴⁹. Bunların yanı sıra Nemçe elçisi için Galata dışında tahliye ettirilen diğer konakların (Mehmed Ağa Konağı, Defterci Ali Çelebi Konağı, Müezzın Kadiri Efendi Konağı, Dülger Toros Konağı, Kuyumcu Kara Recep Konağı) da 4000 akçe tutarındaki hane kirası ödendi. Ayrıca elçinin hazinedarının ağırlıklarının konulacağı odalara 240 akçe değerinde kaba hasırlar döşendi¹⁵⁰. Yine Nemçe elçisi için Galata dışında kiralanan hanenin kirası olarak 2.585 akçe mirî hazineden ödendi¹⁵¹.

Avusturya'dan gelen ve Osmanlı sınırlarına girişte ihtiyaçları karşılanan ikinci Nemçe elçisine tahsis edilen konaklar ile ilgili herhangi bir bilgiye ulaşamadık. Ancak döneme ait belgelerde Nemçe elçisinin Babiâli nezdinde kabul edilerek, getirdiği hediyeler ve nameler alındıktan sonra, 8 ay kadar İstanbul'da kalan elçinin ülkesine gönderildiği anlaşılmaktadır¹⁵².

Venedik elçisi Sorenzo'nun da İstanbul'a geldikten sonra Galata'da kendisi ve maiyeti için hazırlanan konaklara yerleştirildiği görülmektedir¹⁵³. Bunun için Venedik elçisi ve maiyetine konak tahsis etmek amacıyla Hazine-i Âmire memurlarından İsmail Ağa görevlendirilerek 618 akçe ödeme yapıldı¹⁵⁴. Buna göre Venedik elçisi için Galata'da aylık 31.337 akçe hane kirası Hazine-i Âmire'den verilmek şartıyla 8 konak (Ali Çelebi Konağı¹⁵⁵,

¹⁴⁶ BOA. AE. SMST. II. nr. 6/510 (28 Ramazan 1111/19 Mart 1700).

¹⁴⁷ BOA. İE. NF. nr. 1/73 (4 Ramazan 1111/23 Şubat 1700).

¹⁴⁸ Kurtaran, *Sultan II. Mustafa*, s. 574; Nitekim bununla ilgili belgede Nemçe elçisi için kiralanan konakların ücretleri olarak 2000 akçe ödendiği görülmektedir, BOA. AE. SMST. II. nr. 66/7021 (29 Zilhicce 1111/17 Haziran 1700).

¹⁴⁹ BOA. İE. HR. nr. 7/693 (15 Ramazan 1111/6 Mart 1700).

¹⁵⁰ BOA. İE. HR. nr. 7/693 (15 Ramazan 1111/6 Mart 1700).

¹⁵¹ BOA. İE. HR. nr. 7/692 (20 Şevval 1111/10 Nisan 1700).

¹⁵² BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 5, s.513-516 (10 Rebiyülahir 1112/24 Eylül 1700).

¹⁵³ Bununla ilgili olarak Galata'da bulunan Venedik ve Rus elçilerinin konaklarının tamir masrafları için bkz: BOA. AE. SMST. II. nr. 31/3048 (21 Şevval 1111/11 Nisan 1700).

¹⁵⁴ BOA. AE. SMST. II. nr. 131/14463 (29 Zilhicce 1111/17 Haziran 1700).

¹⁵⁵ BOA. AE. SMST. II. nr. 31/3052 (29 Zilhicce 1111/17 Haziran 1700).

Fatma Hatun Hanesi¹⁵⁶, Ali Çelebi Hanesi¹⁵⁷, Rukiye Hatun Hanesi¹⁵⁸, Kapıcı Mustafa Hanesi¹⁵⁹, Ayşe Hatun Hanesi¹⁶⁰, Hacı Ahmed Ağa¹⁶¹, Köse Halil Ağa¹⁶²) kiralandı¹⁶³. Ancak Venedik elçisinin talebi ile elçilik heyetine Galata dışında da İsmihan Hatun'a ait aylık 71.887 akçe tutarında 8 konak kiralandı¹⁶⁴. Döneme ait belgelerde Venedik elçisi ve maiyetinin konak kirası bedeli olarak 7.600 akçelik bir bedelin Muhasebe-i Evvel Halil tarafından yapıldığı görülmektedir¹⁶⁵.

Lehistan elçilik heyetinin ise önce Edirne'ye geldiği görülmektedir. Nitekim bununla ilgili olarak elçinin Edirne'deki ikâmeti için görevlendirilen İbrahim Ağa'dan alınan temessük gereğince yapılacak harcamalar tespit edildi¹⁶⁶. Ayrıca Leh elçisi İstanbul'a geldikten sonra ise dinlenmesi için Defterdar Ahmed Paşa Sarayı'na yerleştirildi. Elçinin kalacağı konağın tefrişi için gerekli malzemenin (Telli yastık, londuriye çuka, kırmızı boğası, saçak, selânik orta keçesi, seccade, münakkaş kanaviçe, münakkaş ocak yaşmağı, yapağı, hasır, astariye) parası olan 63.280 akçelik miktar Rusçuk cizyesinden karşılandı¹⁶⁷. Ayrıca bu konu ile ilgili olarak Leh elçisi tarafından yazılan takrirden kendisine inam edilen nafaka ile hane kirasının Rebiyü'l-evvel ayına mahsuben bir aylık bedelinin ödenmesini talep etmektedir¹⁶⁸.

Rusya'dan gelen ilk elçi olan Ukraitsev'in nezaretindeki Rus heyeti karşılama merasiminin ardından dinlenmeleri için konaklarına götürüldü. Döneme ait belgelerde Rus elçisinin Fazlı Paşa Sarayı'na yerleştirildiği anlaşılmaktadır¹⁶⁹. Bu arada Rus elçisini konağına yerleştirilmesi için

¹⁵⁶ BOA. AE. SMST. II. nr. 31/3054 (21 Şevval 1111/11 Nisan 1700).

¹⁵⁷ BOA. AE. SMST. II. nr. 31/3056 (29 Zilhicce 1111/17 Haziran 1700).

¹⁵⁸ BOA. AE. SMST. II. nr. 31/3055 (21 Şevval 1111/11 Nisan 1700); Bununla ilgili başka bir belgede Galata İmamı Hemsiresi olarak geçen Rukiye Hanım'ın hanesinin kira bedeli olarak 2.400 akçe aldığı belirtilmektedir, bkz: BOA. AE. SMST. II. nr. 66/7019 (29 Zilhicce 1111/17 Haziran 1700).

¹⁵⁹ BOA. AE. SMST. II. nr.31/3058 (21 Şevval 1111/11 Nisan 1700).

¹⁶⁰ BOA. AE. SMST. II. nr. 31/3062 (29 Zilhicce 1111/17 Haziran 1700); nr. 66/7022 (29 Zilhicce 1111/17 Haziran 1700).

¹⁶¹ BOA. AE. SMST. II. nr.66/7023 (29 Zilhicce 1111/17 Haziran 1700).

¹⁶² BOA. İE. HR. nr. 7/690 (1 Ramazan 1111/20 Şubat 1700).

¹⁶³ Kurtaran, *Sultan II. Mustafa*, s. 594; Bununla ilgili olarak Venedik elçisi ve maiyeti için kiralanmış konakların kirasını gösteren makbuz için bkz: BOA. İE. HR. nr.6/639 (17 Rebiyülahir 1113/21 Eylül 1701).

¹⁶⁴ BOA. AE. SMST. II. nr. 62/6499, s. 1-9 (29 Zilhicce 1111/17 Haziran 1700); Kurtaran, *Sultan II. Mustafa*, s. 595.

¹⁶⁵ BOA. AE. SMST. II. nr. 53/5425 (29 Zilhicce 1112-6 Haziran 1701); nr. 67/7026 (29 Zilhicce 1112-6 Haziran 1701).

¹⁶⁶ BOA. AE. SMST. II. nr. 14/1397 (12 Zilkade 1112/20 Nisan 1701).

¹⁶⁷ BOA. AE. SMST. II. nr. 31/3061, s. 1-2 (21 Şevval 1111/11 Nisan 1700).

¹⁶⁸ BOA. C. HR. nr. 1427/58425 (12 Ramazan 1112/20 Şubat 1701).

¹⁶⁹ BOA. AE. SMST. II. nr. 31/3043 (29 Zilhicce 1111/17 Haziran 1700).

görevlendirilen Guleman-ı Bakıyan tayinat parası olarak 640 akçe verildiği görülmektedir¹⁷⁰. Yine Rus elçisinin konağının mefruşatı için alınan Selânik ve Edirne keçesi, seccade, yastık, yapağı, kipas? gibi malzemeler için 392 akçelik bir harcama yapıldı¹⁷¹. Ayrıca bununla ilgili başka bir belgede Mehmed isimli bir kişinin Moskof elçisinin İstanbul Kumkapı civarındaki konağına yerleştirilmesinden dolayı günlük 125 akçe kira bedeli istediği görülmektedir¹⁷².

Rusya'dan gelen ikinci elçi olan Goltsin için de konaklar hazırlanırken, elçinin misafir olacağı konakların tamirâtı yapıldı¹⁷³. Bu çerçevede Rus elçisi ve maiyeti için 18 konak hazırlanırken bunların tamirâtı için 453.652 akçe harcandığı tespit edilmiştir¹⁷⁴.

2.4.Elçilerin Merasim Ve Karşılanması İçin Yapılan Harcamalar

Osmanlı Devleti'nde gelen yabancı elçiler için yapılan en önemli harcamalardan birisi de elçilerin kabul ve karşılanmaları ile yine uğurlanmaları sırasındaki merasimler için yapılan harcamalardır. Nitekim bu karşılama yabancı elçiler daha sınırdan girdikten sonra başlarken, elçiler devlet görevlileri nezdinde İstanbul'a getirilirdi. Yine elçilerin divana gelmeleri, sadrazam ve diğer devlet erkânı ile görüşmeleri ve padişah tarafından kabul edilmeleri de belirli protokol kuralları dâhilinde icra edilen merasimler ile gerçekleştirildi¹⁷⁵. Ayrıca yabancı elçilere görkemli bir merasimle hilat¹⁷⁶ denilen süslü kaftanlar giydirilirdi¹⁷⁷. İşte bu merasimler sırasında devlet büyüklük ve satvetini göstermek için hiçbir masraftan kaçınmamıştır. Ancak gelen her elçilik heyetinin aynı şekilde görkemli törenlerle karşılanmadığı görülmektedir. Bu durum iki devlet arasındaki

¹⁷⁰ BOA. AE. SMST. II. nr. 31/3043 (29 Zilhicce 1111/17 Haziran 1700).

¹⁷¹ BOA. İE. HR. nr. 4/382 (11 Cemaziyelahir 1111/4 Kasım 1699).

¹⁷² BOA. İE. HR. nr. 6/583 (19 Ramazan 1111/10 Mart 1700).

¹⁷³ BOA. İE. HR. nr. 7/641 (1 Safer 1113/8 Temmuz 1701).

¹⁷⁴ BOA. İE. HR. nr. 7/641, s. 1-36 (1 Safer 1113/8 Temmuz 1701).

¹⁷⁵ Sevinç, s. 132.

¹⁷⁶ Osmanlı padişahlarının ve sadrazamlarının yabancı elçileri, devlet erkânını ve memurları herhangi bir sebeple onurlandırmak ve taltif etmek amacıyla, bir tür hediye olarak giydirdikleri kaftan ya da kürklere verilen isimdir, Banu Mahir, "Türk Minyatürlerinde Hil'at Merasimleri", *Belleten*, C. LXIII, Sayı: 238, (Aralık 1999), s. 74-75; Hilat denilen bu Osmanlı kaftanları protokol açısından elçi kabullerinin en önemli unsurlarından biridir. Nitekim kaftanın cinsi, kumaşı, kürklü olup olmayışı gibi hususlar Osmanlı Devleti'nin gelen elçiye ve dolayısıyla elçinin ülkesine verdiği önemi göstermektedir, Güzin Özen Yılmaz, *Elçiye Zeval Olmaz, 16-18. Yüzyıllarda Osmanlı'da Yabancı Elçiler*, (İstanbul: Remzi Kitabevi, 2014), s. 93.

¹⁷⁷ Yıldırım, *Elçi Kabulleri*, s. 57.

münasebetlere göre değişebilmektedir¹⁷⁸. Bu noktada konumuza oluşturan Karlofça Antlaşması sonrası payitahta gelen elçilere yapılan merasimler ve bu sırada yapılan harcamalar Osmanlı Devleti ile bu devletlerarasındaki siyasi ve diplomatik münasebetleri yansıtmaktadır.

Buna göre Avusturya'dan gelen ilk elçi olan Ebutenker Osmanlı sınırlarına girişinden itibaren mükemmel bir şekilde karşılandı. Bu çerçevede Nemçe elçisi için protokol kuralları dâhilinde merasimlerin yapıldığı görülmektedir¹⁷⁹. Daha önce belirtildiği üzere Nemçe elçisi donanma ile Tuna'dan Rusçuk'a geleceğinden Dergâh-ı Âli kapıcıbaşları tarafından burada karşılandı¹⁸⁰. Ayrıca Nemçe elçisi ve 15 neferden fazla olan maiyetine¹⁸¹ hilat olarak Kürkçü İskerlet tarafından 2.400 akçe değerinde semur kürk giydirildi¹⁸². Elçinin dönüşünde kendisine refakat etmesi için görevlendirilen Yusuf Çavuş tarafından kendisine hilat verildi¹⁸³. Yine Osmanlı teşrifat kuralları gereğince Nemçe elçisine kralına götürmesi amacıyla Sultan II. Mustafa ve dönemin sadrazamı Amcazade Hüseyin Paşa tarafından iki nâme-i hümayûn¹⁸⁴ ile kıymetli hediyeler verildi¹⁸⁵. Bunlar ile ilgili bkz:

Tablo-4: Nemçe Elçisi Aracılığıyla Nemçe Çasarı'na Gönderilen Hediyelerin Listesi¹⁸⁶

Nâdide sagir ve kebir saatler
Bezme müte'allik sîm-i hamdan sîrtâhi ve âlâtlar
Sîm kahve ibrikleri
Kebir ve sagir leğen ve ibrikler
Gûnâ-gûn şam'dânlar
Sîm peşkûn
Sîm mangal
Kebir ayna ve sair sanâyi- garibe
Kadife ve telli ve sâde çiçekli emti'a
Evânî gûyâ şitâ

¹⁷⁸ Uzunçarşılı, s. 283.

¹⁷⁹ Elçinin karşılanması ve yapılan merasimler için bkz: *Anonim Osmanlı Tarihi*, s. 142.

¹⁸⁰ BOA, C. HR. nr. 94/4670 (29 Cemaziyelahir 1111/22 Aralık 1699).

¹⁸¹ *Anonim Osmanlı Tarihi*, s. 142.

¹⁸² BOA. İE. HR. nr. 6/586, s. 1-2 (9 Ramazan 1111/28 Şubat 1700); Kurtaran, *Sultan II. Mustafa*, s. 574.

¹⁸³ BOA. İE. HR. nr. 6/595 (26 Ramazan 1111/17 Mart 1700).

¹⁸⁴ BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 5, s. 513-517, 517-519.

¹⁸⁵ BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 5, s. 428-430; Dış Hazinebaşı Ağası Mustafa Ağa aracılığıyla Nemçe elçisine verilerek Nemçe Çasarı'na gönderilen hediyeler için bkz: BOA. İE. HR. nr. 6/587 (26 Rebiyülahir 1111/ 21 Ekim 1699).

¹⁸⁶ *Anonim Osmanlı Tarihi*, s. 142.

Ayrıca Karlofça Antlaşması'ndan sonra antlaşmanın tasdikli metnini götüren Osmanlı elçisi İbrahim Paşa tarafından Nemçe Çasarı'na götürülen başlıca hediyeler için bkz:

Tablo-5: Osmanlı Elçisi Aracılığıyla Nemçe Çasarı'na Gönderilen Hediyelerin Listesi¹⁸⁷

Sütunları halkârî ve müzehheb ve kovanları ve topları yaldızlı elvan atlas üzerine zerdüz şemşe ve medahilleri rumî ve envâ'-ı şükûfe ile münakkaş otağ ma'a sayebân	Kıt'a bir som tapkur
Kıt'a bir kebir ve vasat ve sagir ve hurda elli iki elmas ile murassa kırmızı ve beyaz minâ kâri tabanca	Kıt'a bir som dizgin
Balkıçım? sorguç kıt'a bir kebir ve vasat ve sagir ve hurda beş yüz otuz bir elmas ve üç yüz otuz sekiz yakut ile murassa zemini kırmızı ve beyaz minâ kâri altun raht	Kıt'a bir yaldızlı sim rikâb-ı çift bir ön ve ard kaşları sim kaplu ağzı zerdüzi eğer
Kıt'a bir altlık	Kıt'a bir üçer sırma güllü kadife teğelti
Kıt'a bir keselik	Kıt'a bir kebir ve vasat ve sagir yüz yirmi altı sim güllü incü tarz som sırma işleme kanton püsküllü topları mercanlı al atlas astarlı kırmızı ağzı rinpoş?
Kıt'a bir üçer toplu çifte zincir	Kıt'a bir saye çuka üzerlerine som sırma işleme sarı atlas astarlı yapuk
Kıt'a bir bilan ma'a reşme payin zerdüz	Kıt'a bir şemame anber miskal üç yüz üç misk nafe yirmi panzehir
Kıt'a bir som tapkur	Kıt'a at otuz bir kırmızı kutni üzerine sarı kılardan sırnık
Kıt'a bir som dizgin	Kıt'a iki elvan çekiçli İstanbul dimi
Kıt'a bir yüz yirmi sekiz elmas ve iki yüz dört yakut ile murassa rikâb-ı çift bir zümrüd ve yakut ile müzeyyen otuz bir şemşeli, som sarı sırma üzerine zemini inci zümrüd ile süslenmiş sarı atlas astarlı abayi	Kıt'a at yirmi iki dühezari destar
Kıt'a bir on yedi yakut ve yirmi beş zümrüd ve depesi bir kebir incili altun kakma sim kebir divan topuzu	Kıt'a at on ağır hankârî destar
Kıt'a bir zümrüd ve incili kırmızı dîba topuzluğu vardır kırmızı kadife üzerine ortaları zümrüd inci dalları ön ve ard kaşları som sarı sırma zirift ve zerdüzi eğer	Kıt'a at yüz yirmi telli seveyi destar
Kıt'a bir üçer sırma güller ve kadife teğelti	Kıt'a at yirmi münakkaş kebir kalıçe acem
Kıt'a bir kırmızı saye çuha ortasına som sırma işleme sarı atlas astarlı yapuk	Kıt'a at dört münakkaş vaşak seccadesi

¹⁸⁷ "Devlet-i Aliyye'den Nemçe Çasarı'na dostane tertib olunan hedayanın defteridir", BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 5, s. 428-430; *Anonim Osmanlı Tarihi*, s. 139.

Kıt'a bir kebir ve vasat ve sagir ve hurda yüz on iki zümrüd ve üç yüz seksen bir yakut ile murassa laciverdi ve minâ kâri raht-ı haydari	Kıta'at on beş irsal olunan atlarık ecnasid zülfi siyah kola at re's bir nişan tori at re's bir kıç ayağının biri alaca at re's bir hurmayi at re's bir zülfi siyah kırat re's bir büyük sıllavi tori at re's bir akça kanat kola re's bir iki ayağı sikel yalnız al at re's bir zülfi siyah eşhiyet re's bir teymur kırat re's bir burnu beyaz kıç ayağı sekil kırat re's bir kıç ayağının bir sekil alnı yıldız doru at re's on iki sim at
Kıt'a bir altlık	Kıta'at iki sim satel
Kıt'a bir keselik	Kıt'a bir çilleri acem zirifti sim zincirli re's
Kıt'a bir keselik	Kıt'a bir üçer toplu çifte zincir
Kıt'a bir kırk dokuz elmas ile murahas bilân	

Nemçe elçisi kralı tarafından padişaha ve sadrazama getirdiği hediyeleri takdim ettikten sonra 11 Ekim 1700'de Osmanlı topraklarından ayrıldı¹⁸⁸. Bu şekilde Osmanlı Devleti tarafından Viyana'ya gönderilen İbrahim Paşa ve Avusturya'dan gelen Nemçe elçisinin ihtiyaçları için toplam 8 yük (800.000) akçenin harcandığı görülmektedir¹⁸⁹. Bu miktar oldukça büyük olup, devletin Nemçe elçisine verdiği önemi göstermektedir. Bu durumun temel sebebi o dönemlerde Avusturya'nın siyasi ve askeri pozisyonunun Osmanlı Devleti'nden daha iyi olması ile açıklanabilir. Nemçe elçisine Babıâli'de gösterilen muamelenin Avusturya tarafından da beğenildiği anlaşılmaktadır. Nitekim Ebutenker'in ülkesine dönmesinden sonra Nemçe Çasarı Leopoldus tarafından padişaha gönderilen mektupta, elçi mübadelesinin başarılı bir şekilde icra edildiğinden bahsedilmektedir¹⁹⁰. Avusturya'dan gelen ikinci elçinin de İstanbul'da kaldığı süre boyunca tüm ihtiyaçları devlet tarafından karşılanırken, elçinin rikâb-ı hümâyûna girişi sırasındaki masrafların da hazine-i âmireden temin edildiği görülmektedir¹⁹¹. Ayrıca elçiye Eyüp Bahçesi'nde Sadrazam tarafından verilen bir ziyafetten sonra kendisine bir at ile 60 neferden oluşan maiyetindekilere de çeşitli hediyeler verildi¹⁹². Yine Avusturya tarafından sınırların tasdiki için gönderilen Lafonafos Graf Ayntenkin'in nâmeyi ve hediyeleri getirdiği ve dostluk dileklerinin anlaşıldığı

¹⁸⁸ Silahdar Fınıdıklılı Mehmed Ağa, *Nusretname*, C. I-II, (Sad: İsmet Parmaksızoğlu), MEB. Yayınları, İstanbul 1962, s. 41.

¹⁸⁹ BOA. İE. HR. nr. 6/597, s. 1-4 (1 Ramazan 1112/9 Şubat 1701); Kurtaran, *Sultan II. Mustafa*, s. 575.

¹⁹⁰ Bkz: "Rikâb-ı hümâyûn-ı şehriyariye Nemçe Çasarı'ndan gelen nâmenin tercümesidir", BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 5, s. 530-533 (20 Recep 1112/31 Aralık 1700).

¹⁹¹ BOA. AE. SMST. II. nr. 47/4699 (29 Zilhicce 1112/6 Haziran 1701).

¹⁹² *Anonim Osmanlı Tarihi*, s. 145.

belirtilerek dönmesine izin verildiğine dair Nemçe Çasarı'na bir nâme-i hümayun gönderildi. Mektubun devamında elçinin teşrifata nail olduğu belirtilmektedir¹⁹³.

Venedik elçisi Sorenzo'nun karşılanma merasiminin oldukça ihtişamlı bir şekilde yapıldığını belirten Zinkeisen'e göre Sorenzo başarılı bir diplomatik temsil gerçekleştirdi¹⁹⁴. Nitekim Venedik elçisi padişah ile görüşerek namesini teslim ettikten sonra balyosluk ile Galata'da kalmaya muvaffak oldu¹⁹⁵.

Lehistan elçisine ise Nemçe ve Venedik elçisine davranıldığı gibi davranılmadığı görülmektedir. Bu durum elçinin İstanbul'a gelişinde 600'ün üzerinde kalabalık bir heyetle gelmesi ve kibirli ve görgüsüz davranışlarından kaynaklanmıştır. Bu sebeple huzura kabullerde zengin hediyelerle gelmesine rağmen kendisine pek itibar edilmedi¹⁹⁶. Ancak Leh elçisi ve maiyetinde bulunan görevlilere Zıştovi'de çeşitli ilbas ve inamlar verildiği görülmektedir¹⁹⁷.

Rusya'dan gelen ilk elçi olan Ukraintsev'in ise deniz yoluyla İstanbul'a geldiğini daha önce belirtmiştik. Buna göre karşılamaya gelen kalabalık bir halk topluluğunun yanı sıra, sayıları 100'ü bulan atlı çavuş ile yine 200 kadar yeniçeri güvenlik amaçlı karşılayanlar arasında bulunuyordu¹⁹⁸. Döneme ait belgelerde Rus elçilik heyetindeki çorbacıların tayinatı için 2.360 akçe harcandığı belirtilmektedir¹⁹⁹. Elçilik heyeti birkaç günlük istirahatten sonra önce dönemin sadrazamı Amcazade Hüseyin Paşa tarafından kabul edildi. Ardından Vezir Kara Mustafa Paşa'nın Ayasofya yakınlarında bulunan saraylarında Rami Mehmed Efendi ve dönemin baş tercümanı Alexandre Mavrakardato ile bir araya gelerek müzakerelere başladı²⁰⁰. Rus elçisi ile 5 ay

¹⁹³ Bkz: "Taraf-ı hümayun-ı şehriyariden Nemçe Çasarı'na büyük ilçisi yediyle gönderilen nâme-i hümayundur", BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 5, s. 513-516 (10 Rebiyülahir 1112/24 Eylül 1700).

¹⁹⁴ Zinkeisen, s. 158.

¹⁹⁵ Defterdar Sarı Mehmed Paşa, s. 683.

¹⁹⁶ Zinkeisen, s. 159-160; Nicolai Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. V, (Çev: Nilüfer Epçeli), (İstanbul:Yeditepe Yayınları), 2005, s. 237; Bu durum makalenin tezine aykırı bir durum ortaya çıkarmaktadır. Nitekim makaledeki temel savımız diplomatik olarak önem verilen devletlere daha fazla para harcanması/merasim yapılması idi. Ancak Lehistan elçisi örneğinde olduğu gibi elçilerin İstanbul'daki tavır ve davranışlarının da bu süreci etkilediği görülmektedir.

¹⁹⁷ BOA. AE. SMST. II. nr. 61/6397 (29 Zilhicce 1111/17 Haziran 1700); Kurtaran, *Sultan II. Mustafa*, s. 604.

¹⁹⁸ Kurtaran, *Sultan II. Mustafa*, s. 614.

¹⁹⁹ BOA. AE. SMST. II. nr. 31/3059 (29 Zilhicce 1111/17 Haziran 1700).

²⁰⁰ Köse, s. 205.

kadar süren müzakerelerin ardından iki taraf arasında 13 Temmuz 1700 yılında İstanbul Antlaşması imzalandı²⁰¹. Kendinden önceki Rus elçisi gibi teşrifat kuralları dahilinde yapılan bir merasimle huzura kabul edilen ikinci Rus elçisi Goltsin, getirdiği hediyeleri (Yirmi deste semur, her destesi kırkar tane olmak üzere on dört tahta kakum kürk, otuz adet balık dişi, on adet sungur) padişah ve devlet erkânına sundu²⁰².

Bunun yanı sıra Rus elçisine Serhazin-i Birun Mustafa vasıtasıyla 5.840 akçe değerinde ilbas hilat giydirildi²⁰³. Bu şekilde resmi görüşmelerini tamamlayan Rus elçisi İstanbul'dan ayrılarak ülkesine döndü²⁰⁴. Görüldüğü üzere Karlofça'dan sonra İstanbul'a gelen elçiler için mutad bir şekilde karşılama merasimleri yapıldığı gibi, elçilere çeşitli hılatlar ve hediyeler verilirken bunlar için önemli harcamalar yapıldı.

Sonuç

Karlofça Antlaşması sonrası Osmanlı diplomasisi çerçevesinde elçi kabullerinde bir takım değişikliklerin yaşandığı görülmektedir. Bu noktada araştırmada yabancı ülkelerden gelen elçilere yapılan uygulamalar ve harcamaların miktarının dönemsel farklılıkların yanı sıra, dost/düşman olma, ya da eşit/üstün olma gibi bir takım değişkenlere bağlı olduğu sonucuna varılmıştır. Bu durum elçilere yapılan harcamaların miktarını etkilemekte ve siyasi/diplomatik ilişkilerde daha önem verilen devletlerin elçilerine daha fazla harcama yapılması gibi bir netice ortaya çıkarmaktadır. Bu tespitlerden hareketle makalede Osmanlı tarihinin en önemli antlaşmalarından birisi olan ve devletin dış politikası/diplomasi anlayışını önemli ölçüde etkileyen Karlofça Antlaşması sonrasında İstanbul'a gelen yabancı elçilere yapılan uygulamalar ele alındı. Öncelikle Karlofça Antlaşması'nın Osmanlı diplomasisinde yeni bir süreci başlattığından hareketle, elçi kabulleri ile ilgili mevcut literatürün sıkça vurguladığı değişim noktaları, araştırmada 1699 Karlofça Antlaşması özelinde dört farklı devletten gelen elçiler ele alındı. Buna göre Osmanlı Devleti'nde yabancı ülkelerden gelen fevkalâde elçilere yapılan diplomatik/teşrifatî uygulama ve buna bağlı harcamaların Karlofça sonrası gelen elçilere de uygulandığı sonucuna varıldı. Karlofça süreci ve sonrasında yaşanan diplomatik değişimlerin elçi kabullerinde kendini

²⁰¹ BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 1, s. 6-9; BOA. A. DVNS. DVE. d., Rusya Ahidname Defteri, nr. 83/1, s. 4-9.

²⁰² Kurtaran, *Sultan II. Mustafa*, s. 619.

²⁰³ BOA, AE. SMST. II. nr. 51/5099 (29 Zilhicce 1112/6 Haziran 1701).

²⁰⁴ Köse, s.208.

gösterdiği görülmektedir. Buna göre elçiler için yapılan harcamaların miktarları arasındaki farklılıklar elçilerin İstanbul'da kalma süreleri ya da maiyetindeki kişi sayısının kalabalık olmasından ziyade, elçinin bağlı olduğu devlet ile Babîali arasındaki siyasî/askerî/diplomatik güç/eşitlik/üstünlük gibi değişkenlerle açıklanabilmektedir. Yine dört devletten gelen elçilerin statülerinin aynı olması (büyükelçi) statüden kaynaklanan farklılıkları da ortadan kaldırmaktadır. Ancak bu bakış açısında da bir takım istisnaların yaşandığını söylemek mümkündür. Bu doğrultuda Karlofça Antlaşması'ndan sonra gelen yabancı elçilere yapılan uygulamalar ve harcamalar statik olmayıp, bir takım farklılıklar göstermiştir. Buna göre elde edilen verilerde en fazla harcamanın Rusya ve Avusturya'dan gelen elçilere yapılmış olması, devletin yeni süreçte bu iki devleti diplomatik açıdan kendi ile eşit şartlarda görmesine bağlanabilir. Ancak Rusya'dan gelen ilk elçinin deniz yoluyla gelmesi ve Osmanlı yönetiminin bu duruma olan tepkisi de yapılan masrafları azaltmıştır. Ayrıca İstanbul'da kalma süreleri hemen hemen aynı olan iki Avusturya elçisinden birincisine daha fazla para harcanması, elçilerin kalma sürelerinin harcanan miktarı etkilemediğini göstermektedir. Bu durum birinci elçinin geliş amacının daha önemli olmasıyla açıklanabilir.

Öte yandan, Venedik ve Lehistan elçilik heyetleri için yapılan harcamaların diğerlerinden daha az olmasının sebebi ise şu şekilde açıklanabilir. Venedik elçisi Lorenzo Sorenzo fevkalade elçi olarak geldikten sonra balyos olarak kalma talebinde bulunarak, dâimi elçiliğe terfi ettiği için Osmanlı Devleti protokol kuralları gereğince sadece yol masraflarını karşılanmıştır. Yine elçinin gelişinde deniz yolunu kullanması yapılan harcamaları ciddi düzeyde azaltmakla birlikte, konumuz açısından daha önemli bir sebep ise Babîali'nin başından itibaren Venedik'e olan bakış açısıdır. Nitekim daha önce ifade edildiği üzere muhatap devletler arasında siyasî/diplomatik anlamda en zayıf halka olarak görülen devlet Venedik idi. Bu durum antlaşma sırasında da en az çıkar elde eden devletin Venedik olmasına neden olduğu gibi, Osmanlı diplomatlarının daha ziyade kendi isteklerini dikte ettirdiği bir süreç oluşturdu. Aynı durum antlaşma metinlerinde de kendini gösterdiği gibi, antlaşma sonrası gelen Venedik elçisine daha az itibar edilmesine neden oldu. Lehistan ise Karlofça'dan sonra Babîali'nin kendi ile eşit gördüğü bir devlet olup, bu durum siyasî/askerî ve diplomatik olarak güçlü bir devlet olduğunu göstermektedir. Öğleki antlaşma sürecinde de tam olmasa da büyük oranda Osmanlı'dan istediklerini koparan Lehistan'dan gelen elçilik heyeti için Osmanlı yönetiminin tavrının aynı

ölçüde olmadığını görmekteyiz. Bu durumu Lehistan elçilik heyetinin Osmanlı sınırlarına 600'ü aşkın kalabalık bir heyet ile gelmesi ve huzura kabullerde kibirli davranışlarına bağlamak mümkündür. Lehistan örneği Osmanlı Devleti'nin elçi kabullerinde şu ana kadar gördüğümüz ve baştan itibaren ifade ettiğimiz iddialarımızın aksi bir görünüm arz etmektedir. Bu durum Osmanlı yönetiminin elçi kabullerinde her ne kadar siyasî/askerî/diplomatik güç unsurunu dikkate alıyor olsa da karşı tarafın olumsuz tutum ve davranışlarının da süreç üzerinde istisnâ etkileri olduğunu göstermektedir. Tüm bu örnekler Osmanlı Devleti'nde elçi kabulleri ve bu kabuller sırasındaki uygulamalar ve yapılan harcamaların statik olmadığını ve birçok açıdan değişikliklerin ortaya çıkabildiğini göstermektedir.

KAYNAKÇA**A. Arşiv Belgeleri**

BOA. Name-i Hümayun Defterleri (A. DVNS. NMH. d) nr. 1; 5.

BOA. Düvel-i Ecnebiye Defterleri, (A. DVNS. DVE. d), Rusya Ahidname Defteri, nr. 83/1; *Nemçeli Ahidnamesi*, nr. 57/1; *Venedik Ahidname Defteri*, nr. 16/4; *Lehistan Ahidname Defteri*, 55.

BOA, Yıldız Esas Evrakı (Y. EE), nr. 31/29.

BOA. Kâmil Kepeci Tasnifi, (KK. d), nr. 53.

BOA. Ali Emiri, Sultan II. Mustafa (AE. SMST. II), nr. 7/678; 7/674; 32/3125; 47/4684; 62/6509; 31/3045;54/5429; 31/3061; 14/1396; 34/3368; 31/3047; 31/3059; 54/5427; 3/226; 4/368; 9/832; 7/677; 54/5430; 67/7028; 5/477; 136/15111; 6/510; 66/7021; 31/3048; 131/14463; 31/3052; 31/3054; 31/3056; 31/3055; 66/7019; 31/3058; 31/3062; 66/7022; 66/7023; 7/690; 62/6499; 53/5425; 67/7026; 14/1397; 31/3061; 31/3061; 31/3043; 47/4699; 61/6397; 31/3059; 51/5099.

BOA. Cevdet Hariciye (C. HR), nr. 94/4670; 97/4810; 145/7220.

BOA. Cevdet Dahiliye (C. DH), nr. 253/12643.

BOA. İbnü'l-Emin Adliye (İE. ADL), nr. 9/611; 7/463

BOA. İbnü'l-Emin Nafia (İE. NF), nr. 1/73.

BOA. İbnü'l-Emin Hariciye (İE. HR), nr. 7/689; 6/599; 6/584; 6/630; 7/660; 4/365; 5/442; 6/604; 7/660; 5/477; 6/600; 7/688; 6/612; 5/476; 6/635; 6/640; 7/660; 94/4670; 4/399; 6/588; 6/595; 6/632; 10/983; 12/1153; 4/433; 6/585; 6/589; 6/598; 7/650; 7/658; 6/582; 7/693; 7/692; 6/639; 4/382; 6/583; 7/641; 6/586; 6/595; 6/587; 6/597.

B. Yayımlanmış Eserler

Abou El Haj, Rıfa'at Ali *The Reisülküttab And Ottoman Diplomacy At Karlowitz*, Princeton University 1963.

Ali Seydi Bey, *Teşrifât ve Teşkilâtımız*, (Haz: Niyazi Ahmet Banoğlu), İstanbul: Tercüman Yayınları, 1973.

Alikılıç, D., *Osmanlı'da Devlet Protokolü ve Törenler İmparatorluk Seremonisi*, İstanbul: Tarih Düşünce Kitapları 2004.

Anonim Osmanlı Tarihi (1099-1116/1688-1704), (Yay. Abdülkadir Özcan), Ankara: TTK. Yayınları 2000.

Beydilli, K., "Rusya (Tarih, Osmanlı-Rus Münasebetleri)", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 35, İstanbul 2008, s.253-265.

- Beydilli, K., "Sefaret ve Sefaretnâme Hakkında Yeni Bir Değerlendirme", *Osmanlı Araştırmaları*, XXX (Ed: Halil İnalçık vd.) İstanbul 2007, s. 9-30.
- Bozkurt, N., "Eman", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 11, İstanbul 1995, s.75-77.
- Cin, H. - Akgündüz, A., *Türk Hukuk Tarihi*, Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları No. 58, 1989.
- Defterdar Sarı Mehmed Paşa, *Zübde-i Vekayiât Tahlil ve Metin (1066-1116/1656-1704)*, (Haz: Abdülkadir Özcan), Ankara: TTK. Yayınları 1995.
- Düzbakar, Ö., "XV-XVIII. Yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nde Elçilik Geleneği ve Elçi İlaşelerinin Karşılanmasında Bursa'nın Yeri", *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Volume 2/6, Winter 2009, s.182-194.
- Erdoğru, M. A., "Kalmuk Elçileri Üzerine Osmanlı Arşiv Belgeleri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, Cilt: XVIII, Sayı: 1, Temmuz 2003, s. 111-118.
- Erkal, M., "Cizye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 8, İstanbul 1993, s. 42-45.
- Eyice, S., "Elçi Hanı", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 11, İstanbul 1995, s.15-18.
- Halaçoğlu, Y., *XIV-XVII. Yüzyıllarda Osmanlılarda Devlet Teşkilâtı ve Sosyal Yapı*, Ankara: TTK. Yayınları, 1998.
- Hinz, W., *İslâm'da Ölçü Sistemleri*, (Çev: Acar Sevim), İstanbul: Edebiyat Fak. Basımevi 1990.
- İnalçık, H., *Devlet-i Aliyye Osmanlı İmparatorluğu Üzerine Araştırmalar-I*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2009.
- İnalçık, H., "Osmanlılar'da Cizye", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 8, İstanbul 1993, s. 45-48.
- İşbilir, Ö., "Mekkâre", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 28 İstanbul 2003, s. 554-555.
- İpşirli, M., "Elçi", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 11, İstanbul 1995, s. 3-15.
- İpşirli, M., "Osmanlı Devleti'nde "Eman Sistemi", *Çağdaş Türk Diplomasisinde 200 Yıllık Süreç, Ankara 15-17 Ekim 1997*, Ankara: TTK. Yayınları 1997, s.3-13.
- Jorga, N., *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. V, (Çev: Nilüfer Epçeli), İstanbul Yeditepe Yayınları, 2005.
- Kallek, C., "Kile", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 25 İstanbul 2002, s. 568-571.

- Kallek, C., “Okka”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 33 İstanbul 2007, s. 338-339.
- Kallek, C., “Kantar”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 24 İstanbul 2001, s.317-320.
- Kallek, C., “Çeki”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 8 İstanbul 1993, s. 251.
- Köse, O., “Rusya’nın Karadeniz’le İlk Buluşması: İstanbul Antlaşması (13 Temmuz 1700)”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 15, Sayı: 28, Aralık 2012, s.199-220.
- Kuran, E., “1793-1811 Döneminde İlk Osmanlı Mukîm Elçilerini Diplomatik Faaliyetleri”, *Çağdaş Türk Diplomasisinde 200 Yıllık Süreç, Ankara 15-17 Ekim 1997*, Ankara: TTK. Yayınları 1997, s. 55-61.
- Kuran, E., *Avrupa’da Osmanlı İkâmet Elçiliklerinin Kuruluşu ve İlk Elçilerin Siyasî Faaliyetleri*, Ankara: TTK. Yayınları 1988.
- Kurtaran, U., “Sultan I. Mahmud’un Rusya’ya Verdiği 1739 Tarihli Ahidnamenin Diplomatik Açısından Tahlili”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXIX/1, 2014, s. 213-232.
- Kurtaran, U., *Sultan II. Mustafa (1695-1703)*, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2017.
- Kurtaran, U., “Osmanlı Seferlerinde Organizasyon ve Lojistik”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 7/4, Fall 2012, p. 2269-2286.
- Kurtaran, U., “Karlofça Antlaşması’nda Venedik, Lehistan Ve Rusya’ya Verilen Ahitnamelerin Genel Özellikleri ve Diplomatik Açısından Değerlendirilmesi”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, 35 (60),2016, 97-139.
- Kütükoğlu, M. S., “XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Elçilerin Ağırlanması”, *Türk Kültürünü Araştırmaları Dergisi*, Prof. Dr. Ercüment Kuran’a Armağan, Yıl: XXVII/1-2, Ankara 1989, s. 199-231.
- Mahir, B., “Türk Minyatürlerinde Hil’at Merasimleri”, *Belleten*, C. LXIII, Sayı: 238, Aralık 1999, s. 7475-754.
- Mantran, R., *17. Yüzyılın İkinci Yarısında İstanbul*, C. I, (Çev: Mehmet Ali Kılıçbay), Ankara: TTK. Yayınları, 1990.
- Mantran, R., *XVI. ve XVII. Yüzyıllarda İstanbul’da Gündelik Hayat*, (Çev: Mehmet Ali Kılıçbay), İstanbul: Eren Yayınları, 1991.
- Ongun, Z., “Osmanlı İmparatorluğu’nda Name ve Hediye Getiren Elçilere Yapılan Merasim”, *Tarih Vesikaları Dergisi*, C. I, Sayı: I, Haziran 1941, s. 407-413.

- Özen Yılmaz, G., *Elçiye Zeval Olmaz, 16-18. Yüzyıllarda Osmanlı'da Yabancı Elçiler*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1 2014.
- Pamuk, Ş., "Kuruş", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 26, İstanbul 2002, s. 458-459.
- Pamuk, Ş., *Osmanlı-Türkiye İktisâdi Tarihi 1500-1914*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2014.
- Raşid Mehmed Efendi-Çelebizâde İsmail Asım Efendi, *Târih-i Râşid ve Zeyli*, (Haz: Abdülkadir Özcan-Yunus Uğur-Baki Çakır-Ahmet Zeki, İzgüer), C. I, İstanbul: Klâsik Yayınları 2013.
- Sak, İ., "1736-1741 Yılları Arasında İstanbul'a Gelen İran Elçilerinin Bazı Masrafları", *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, Yıl: 2006, Sayı: 16, s. 117-161.
- Sahillioğlu, H., "Avârız", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 4, İstanbul 19912, s. 108-109.
- Sahillioğlu, H., "Esedî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 11, İstanbul 1995, s. 368-369.
- Sahillioğlu, H., "Dirhem", *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 9, İstanbul 1994, s. 368-371.
- Sarıcaoğlu, F., "Dîvân-ı Hümâyûn'un Kronolojik Toplanma ve Merasim Günleri (11153-1210/1740- 1795)", *Osmanlı Araştırmaları*, XXX, (Neşr: Halil İnalıcık vd.), İstanbul 2007, s.87-124.
- Savaş, A. İ., "Osmanlı Elçilerinin Resm-i Kabul Protokolleri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XI, İzmir 1996, s. 111-124.
- Savaş, A. İ., *Osmanlı Diplomasisi*, İstanbul: 3 F. Yayınları 2007.
- Sevinç, N., "Osmanlı Devletindeki İran Elçilerinin Gelir-Giderleri (1696-1741)", (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), İstanbul: Marmara Üniversitesi Ortadoğu Araştırmaları Enstitüsü 2012.
- Silahdar Fındıklılı Mehmed Ağa, *Nusretname*, C. I-II, (Sad: İsmet Parmaksızoğlu), İstanbul: MEB. Yayınları, 1962.
- Şakiroğlu, M., "Balyos", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul 1992, s.43-47.
- Tebly, K., "Nemçe İmparatorlarının İstanbul'a Yolladığı Elçi Heyetleri Ve Bunların Kültür Tarihi Bakımından Önemli Tarafları", (Çev: Bekir Sıtkı Baykal), *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, VII/12-13, 1969, s. 247-263.
- Topaktaş, H., "Karlofça'dan Lozan'a İstanbul'da Leh Diplomatlar 1699-1923", *OTAM*, 37/Bahar 2015, s. 307-336.

- Topaktaş, H., “Osmanlı Diplomasisinde “Tayinat Sisteminin Uygulanışı ve Kaldırılışı (1794) Üzerine Bazı Tespitler”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, C. 10 Sayı: 1, Yıl: 2015, s. 31-49.
- Topaktaş, H., *Osmanlı-Lehistan Diplomatik İlişkileri Franciszek Piotr Potrocki'nin İstanbul Elçiliği (1788-1793)*, Ankara: TTK. Yayınları 2014.
- Topaktaş, H., “Osmanlı’da Elçileri Ağırlamak: Prusya Elçisi Örneğinde Tayinat Uygulamaları”, *Avrupa Tarihinde Türk Eli Doç. Dr. Gümeç Karamuk Armağanı*, (Ed: Ramazan Acun-Serhat Küçük), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları, 2017, s.271-289.
- Turan, N. S., “Osmanlı Diplomasisinde Batı İmgisinin Değişimi ve Elçilerin Etkisi (18. Ve 19. Yüzyıllar)”, *Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 5, Sayı: 2, Aralık (2004), s. 56-80.
- Turan, Ş., “1560 Tarihinde Anadolu’da Yiyecek Maddeleri Fiyatlarını Gösteren Biran İran Elçilik Hey’eti Masraf Defteri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C.XXII, S.1-2, Ankara 1964, s.273-294.
- Unat, F. R., *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri* (Yay: Haz: Bekir Sıtkı Baykal), Ankara: TTK, Yayınları 1987.
- Uzunçarşılı, İ. H., *Osmanlı Devleti'nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, Ankara: TTK. Yayınları 1988.
- Ünal, F., “Karadeniz’e Çıkan İlk Rus Savaş Gemisi”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, C. 5, Sayı: 20, Kış 2012, s.221-245.
- Yalçınkaya, M. A., *The First Permanent Ottoman Embassy Europe: The Embassy of Yusuf Ağâh Efendi to London (1793-1797)*, İstanbul 2010.
- Yıldırım, İ., “Edirne Sarayı’nda ve Topkapı Sarayı’nda Minyatürlere Yansıyan Elçi Kabul Sahnelerindeki Osmanlı Devleti’nin Diplomatik Gücü”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, C. 1, Sayı: 1, 2012, s. 76-87.
- Yıldırım, İ., *Osmanlı Devleti’nde Elçi Kabulleri*, İstanbul: Kitap Yayınları 2014.
- Zinkeisen, J. W., *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. V, (Çev: Nilüfer Epeçeli) (Ed: Erhan Afyoncu), İstanbul: Yeditepe Yayınları 2011.
- Ziroviç, O., “Yabancı Elçilerin Osmanlı Memleketlerinde Seyahatleri ve Huzura Kabulleri”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, Sayı: IV, (Ocak 1968), s. 45-53.